

Europejskie Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie

Raport końcowy z wyników projektu badawczego

Identyfikacja kierunków i skali ekonomiczno-społecznego oddziaływania instytucji kultury na region na przykładzie Europejskiego Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie

finansowanego w ramach Programu Obserwatorium Kultury

Autorzy:

dr Rafał Kasprzak

dr Teresa Skalska

Pacanów, 2011.

Spis treści

1. Cel i zakres badania	4
2. Tło społeczno – ekonomiczne projektu badawczego	6
2.1. Informacja o sytuacji ekonomiczno – społecznej gminy Pacanów	6
2.1.1. Informacje o gminie	6
2.1.2. Budżet gminy	7
2.1.3. Usługi kultury	9
2.1.4. Ludność gminy i jej aktywność ekonomiczna	11
2.2. Informacja o sytuacji ekonomicznej Europejskiego Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie.....	14
2.2.1. Rys historyczny	14
2.2.2. Informacje o Europejskim Centrum Bajki	15
3. Założenia metodologiczne	18
3.1. Definicje i terminologia stosowana w realizacji projektu.....	18
3.2. Związki między działalnością instytucji kultury a gospodarką regionu – przegląd literatury	21
3.3. Kierunki oddziaływania instytucji kultury na region.....	27
3.4. Narzędzia badawcze	33
3.5. Przebieg badań	36
3.5.1. Czas i miejsce realizacji badania	36
3.5.2. Informacje o próbie	37
4. Skala oddziaływania instytucji kultury na region.....	39
4.1. Efekty bezpośrednie	39
4.1.1. Analiza wydatków osób odwiedzających.....	39
4.1.2. Wydatki instytucji kultury	41
4.1.3. Szacunek wielkości efektów bezpośrednich	41
4.2. Efekty pośrednie	42
4.3. Efekty indukowane	59
Wnioski	62
Bibliografia	65
Spis tabel.....	66

Spis wykresów.....	67
Aneks	68
Załącznik 1. Narzędzia badawcze.....	68
Ankieta turysta.....	68
Ankieta rezydent.....	70

1. Cel i zakres badania

Zrealizowany projekt jest kontynuacją prac badawczych podjętych w ramach projektu „Badanie oddziaływania społeczno-ekonomicznego przedsięwzięcia kulturalnego na region” finansowanego w ramach programu Obserwatorium Kultury w 2010 roku. Celem projektu było zidentyfikowanie kierunków i skali oddziaływania instytucji kultury na region (gmina i województwo) na przykładzie Europejskiego Centrum Bajki w Pacanowie (dalej ECB). Hipotezą badawczą podlegającą zweryfikowaniu w projekcie jest założenie o trójstopniowym oddziaływaniu instytucji na system społeczno – ekonomiczny poprzez:

1. efekty bezpośrednie mierzone bezpośrednimi wpływami generowanymi przez ruch turystyczny generowany przez ECB na terenie gminy,
2. efekty pośrednie mierzone wzrostem poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego gminy wywołanym przez ECB,
3. efekty indukowane szacowane przy pomocy wskaźnika, który zostanie skonstruowany w oparciu o model mnożnika keynesowskiego.

Projekt badawczy obejmował realizację terenowych badań empirycznych przy wykorzystaniu: formularzy ankietowych (dystrybuowanych zarówno w formie papierowej jak i elektronicznej) oraz pogłębionych wywiadów indywidualnych. Czynnikiem decydującym o wyborze miejsca realizacji projektu badawczego były w szczególności:

- Unikatowy charakter zjawiska – ECB jest unikalną w skali kraju instytucją wykorzystującą fikcyjną postać w celu aktywizacji społeczno-ekonomicznej regionu, warto nadmienić, że w skali europejskiej jest tylko kilka podobnych przedsięwzięć wykorzystujących potencjał fikcji w tworzeniu konkretnych i wymiernych efektów gospodarczych.
- Otoczenie społeczno – ekonomiczne ECB – gmina Pacanów będąca miejscem które większości Polaków kojarzy się z Koziółkiem Matołkiem ma jednocześnie drugie oblicze, którym jest wysokie bezrobocie, niski poziom przedsiębiorczości, dominacja w strukturze zatrudnienia sektora publicznego oraz rolnictwa. Dzięki temu możliwe stanie się zdiagnozowanie efektów nie zaburzonych wpływem innych przedsięwzięć.
- Silna pozycja ECB na rynku usług kulturalnych województwa świętokrzyskiego – ECB jest jednym z ważniejszych obiektów na mapie kultury w województwie świętokrzyskim.

- Aktywna polityka ECB w zakresie stymulowania rozwoju regionu – działalność ECB nie ogranicza się bowiem do dostarczania podstawowej oferty kulturalnej, ambicją ECB jest odgrywanie roli ośrodka stymulującego aktywizację społeczno – gospodarczą regionu.

Przedstawione powyżej czynniki skłoniły zespół badawczy do podjęcia próby opisanie kierunków i siły oddziaływania ECB na gospodarkę regionu. Projekt był realizowany na terenie gminy Pacanów (powiat buski, województwo świętokrzyskie).

W projekcie zrealizowane zostały następujące zadania:

- Zadanie 1. Studia literaturowe i opracowanie narzędzi badawczych (w okresie do 30/06/2011).
- Zadanie 2. Badania terenowe (w okresie od 01/07/2011 do 31/10/2011).
- Zadanie 3. Opracowanie i przedstawienie raportu końcowego (w okresie od 1/11/2011 do 22/11/2011).

2. Tło społeczno – ekonomiczne projektu badawczego

2.1. Informacja o sytuacji ekonomiczno – społecznej gminy Pacanów

2.1.1. Informacje o gminie

Gmina Pacanów stanowi fragment dwóch jednostek fizjograficzno-geograficznych. Północna wyżynna część usytuowana jest w obrębie Niecki Nidziańskiej obszaru Wyżyny Małopolskiej, natomiast południowa - nizinna w obszarze Kotliny Sandomierskiej stanowi w 70 % terenu gminy terasę zalewową rzeki Wisły. Budowa geologiczna gminy jest zróżnicowana. Występują tu lessy, aluwia wiślane, utwory wodno – lodowcowe, piaszczysto – żwirowe i gliniaste wykorzystywane jako surowiec budowlany. Położona jest na obrzeżach południowo – wschodniej części województwa świętokrzyskiego i sąsiaduje przez swą południową granicę, przebiegającą na rzece Wiśle, z województwem małopolskim. Po wprowadzonej reformie administracyjnej Polski 01.01.1999 r. Gmina Pacanów znalazła się w obszarze reaktywowanego powiatu Busko Zdrój. W wojewódzkim układzie administracyjnym Gmina graniczy z następującymi jednostkami administracyjnymi:

- z powiatu Busko: od zachodu z gminą Solec Zdrój, od północnego zachodu z gminą Stopnica,
- z powiatu Staszów: od wschodu: z gminą Oleśnica, Łubnice
- z powiatu Dąbrowa Tarnowska: od południa: z gminami Szczucin i Mędrzechów

Gmina Pacanów zajmuje obszar 124 km², co stanowi ok. 1,2 % powierzchni całego województwa świętokrzyskiego. Odległość miejscowości gminnej Pacanów od siedziby władz województwa – Kielc- wynosi ok. 70 km. Łączna długość granic gminy wynosi 58 km, z czego 15 km przypada na granicę naturalną na rzece Wiśle. W skład Gminy Pacanów wchodzi 28 sołectw tj.: Biechów, Biskupice, Chrzanów, Grabowica, Karsy Dolne, Karsy Duże, Karsy Małe, Kępa Lubawska, Komorów, Kółko Żabieckie, Książnice, Niegostawice, Oblekoń, Pacanów, Podwale, Rataje Karskie, Słupskie, Słupia, Trzebica, Wola Biechowska, Wójcza, Wójczka, Zborówek, Zborówek Nowy, Zołcza Ugory, Żabiec, Kwasów, Sroczków.¹

¹ Strategia rozwoju gminy Pacanów, Pacanów 2004, dokument dostępny on-line pod adresem: <http://bip.pacanow.pl/> (data pobrania 17.10.2010r.).

2.1.2. Budżet gminy

Wysokość budżetu gminy w ostatnich trzech latach podlegała pewnym fluktuacją, za które niewątpliwie odpowiadają perturbacje ekonomiczne wywołane kryzysem finansowym w 2009 roku. W tabelach 1 i 2 przedstawiono strukturę dochodów i wydatków budżetu gminy, wraz z dynamiką ich wzrostu.

Tabela 1 Dochody budżetu gminy Pacanów w latach 2008 - 2009

Dział budżetu gminy		w zł			Dynamika (w %)	
		Kwota dochodu w 2008	Kwota dochodu w 2009	Kwota dochodu w 2010	2010 w stosunku do 2008	2010 w stosunku do 2009
Dział 010	Rolnictwo i łowiectwo	421 121,59	446 577,26	477 586,69	113,41	106,94
Dział 020	Leśnictwo	1 824,39	2 633,06	2 409,68	132,08	91,52
Dział 600	Transport i łączność	125 268,37	227 663,33	1 542 055,14	1 231,00	677,34
Dział 700	Gospodarka mieszkaniowa	209 178,63	227 952,45	472 064,08	225,68	207,09
Dział 710	Działalność usługowa	2 000,00	2 000,00	380,00	19,00	19,00
Dział 750	Administracja publiczna	178 729,93	69 133,97	140 431,44	78,57	203,13
Dział 751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	1 215,00	15 659,86	55 079,00	4 533,25	351,72
Dział 754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	1 600,00	0,00	531 348,00	33 209,25	Nd.
Dział 756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	3 285 907,10	3 154 090,36	3 127 845,02	95,19	99,17
Dział 758	Różne rozliczenia	8 379 918,70	9 670 184,21	9 209 833,00	109,90	95,24
Dział 801	Oświata i wychowanie	158 006,87	1 219 732,46	2 378 136,83	1 505,08	194,97
Dział 852	Pomoc społeczna	2 796 886,94	3 069 145,04	5 582 954,49	199,61	181,91
Dział 853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00	64 222,16	62 839,49	Nd.	97,85
Dział 854	Edukacyjna opieka wychowawcza	158 430,03	166 348,33	174 998,17	110,46	105,20
Dział 900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	0,00	16 489,48	14 821,20	Nd.	89,88
Dział 921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	5 404 000,00	905 416,68	16 701,89	0,31	1,84

Dział 926	Kultura fizyczna i sport.	0,00	750 000,00	627 000,00	Nd.	83,60
Razem		21 124 087,55	20 007 248,65	24 416 484,12	115,59	122,04

Źródło: obliczenia własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu gminy za rok 2008, 2009, 2010 dokumenty dostępne on-line pod adresem: <http://bip.pacanow.pl/> (data pobrania: 17/11/2011)

W analizowanym okresie wysokość dochodów wzrosła w 2010 roku w porównaniu do 2008 o 15,59% i w porównaniu do 2009 o 22,04%. Warto zwrócić uwagę na dział 756, w którym rejestrowane są dochody gminy z tytułu płaconych podatków. W powyższej kwocie w 2010 roku dominowały następujące źródła „Udziały gmin w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa” w wysokości 42,35% oraz „Wpływy z podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od spadków i darowizn, podatku od czynności cywilnoprawnych oraz podatków i opłat lokalnych od osób fizycznych” w wysokości 39,96% całości wpływów. Zakładając stymulujące oddziaływanie Europejskiego Centrum Bajki na gospodarkę gminy przychody w ramach tych pozycji powinny zwiększać się w latach 2010 (rok rozpoczęcia działalności przez Europejskie Centrum Bajki) i kolejnych. Oczwistym inhibitorem wzrostu będzie w przypadku tej pozycji ogólna sytuacja makroekonomiczna w Polsce. Analizując dynamikę zmian tej pozycji budżetu gminy można zauważyć, że w roku 2010 w porównaniu do 2009 lekko spadły przychody, spadek o 0,83%.

Tabela 2 Wydatki budżetu gminy Pacanów w latach 2008 - 2009

Dział budżetu gminy		w zł			Dynamika (w %)	
		Kwota wydatków w 2008 (zł)	Kwota wydatków w 2009 (zł)	Kwota wydatków w 2010 (zł)	2010 w stosunku do 2008	2010 w stosunku do 2009
Dział 010	Rolnictwo i łowiectwo	1 206 305,82	592 873,85	1 543 304,54	127,94	260,31
Dział 400	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną gaz i wodę	40 500,00	0,00	0,00		
Dział 600	Transport i łączność	603 699,50	1 639 452,20	1 980 711,95	328,10	120,82
Dział 700	Gospodarka mieszkaniowa	176 827,56	241 574,56	131 338,56	74,27	54,37
Dział 710	Działalność usługowa	19 768,11	25 784,32	21 417,40	108,34	83,06
Dział 720	Informatyka	0,00	0,00	3 416,00		
Dział 750	Administracja publiczna	2 276 824,70	2 148 822,02	3 194 796,23	140,32	148,68
Dział 751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	1 215,00	15 659,86	55 079,00	4 533,25	351,72

Dział 754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	139 048,43	158 026,51	755 719,81	543,49	478,22
Dział 756	Wpływy z podatków i opłat lokalnych oraz udziały w podatku dochodowym	67 463,40	59 818,70	56 823,80	84,23	94,99
Dział 757	Obsługa długu publicznego	61 911,24	363 154,66	289 515,44	467,63	79,72
Dział 801	Oświata i wychowanie	5 735 482,75	8 643 174,32	11 687 394,11	203,77	135,22
Dział 851	Ochrona zdrowia	101 349,81	100 976,95	92 514,91	91,28	91,62
Dział 852	Pomoc społeczna	3 090 041,34	3 525 859,39	6 190 165,50	200,33	175,56
Dział 853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00	64 222,16	62 839,49		97,85
Dział 854	Edukacyjna opieka wychowawcza	357 639,92	453 017,72	575 786,15	161,00	127,10
Dział 900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	547 255,25	595 878,51	777 746,81	142,12	130,52
Dział 921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	8 688 108,71	699 461,39	1 073 590,34	12,36	153,49
Dział 926	Kultura fizyczna i sport	484 100,00	60 000,00	60 000,00	12,39	100,00
Razem		23 597 541,54	19 387 757,12	28 552 160,04	121,00	147,27

Źródło: obliczenia własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu gminy za rok 2008, 2009, 2010 dokumenty dostępne on-line pod adresem: <http://bip.pacanow.pl/> (data pobrania: 17/11/2011)

W zestawieniu wydatków budżetu gminy zauważa się, iż rok 2010 gmina zamknęła z deficytem w wysokości 4.135.675,92 zł co stanowi 16,92% dochodów gminy. W strukturze wydatków największy poziom rozchodów związany jest z finansowaniem zadań gminy w zakresie: oświaty i wychowania (40,93% wydatków w 2010 roku), pomocy społecznej (21,68%) i administracji publicznej (11,19%). Zauważalny jest silny wzrost wydatków na pomoc społeczną niewątpliwie związany z pogarszającą się sytuacją makroekonomiczną.

2.1.3. Usługi kultury

W ofercie usług kultury na poziomie gminy bardzo ważną rolę pełnią dwie instytucje – biblioteka i dom kultury, dostarczające podstawowych usług kultury dla mieszkańców gminy. Wskaźniki dotyczące działalności bibliotek przedstawiono dla gminy w porównaniu z całą Polską, województwem, podregionem (NUTS 3) i powiatem, dzięki czemu możliwe stanie się odniesienie aktywności tej instytucji do średnich krajowej, wojewódzkiej i powiatowej.

Tabela 3 Dostęp do usług kultury w gminie Pacanów - wskaźniki dotyczące bibliotek

Jednostka terytorialna	ludność na 1 placówkę biblioteczną		
	2008	2009	2010
Polska	3823	3871	3906
Województwo świętokrzyskie	4093	4124	4151
Podregion sandomiersko-jędrzejowski	3101	3169	3194
Powiat buski	3860	3849	3838
Gmina Pacanów	7758	7760	7707
Jednostka terytorialna	księgozbiór bibliotek na 1000 ludności (w wol.)		
	2008	2009	2010
Polska	3546,9	3518,0	3488,2
Województwo świętokrzyskie	3511,8	3510,0	3510,1
Podregion sandomiersko-jędrzejowski	4123,0	4105,0	4075,8
Powiat buski	3214,8	3196,0	3072,8
Gmina Pacanów	1836,0	1879,0	1924,7
Jednostka terytorialna	czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności		
	2008	2009	2010
Polska	171	172	170
Województwo świętokrzyskie	141	140	139
Podregion sandomiersko-jędrzejowski	130	126	124
Powiat buski	119	103	103
Gmina Pacanów	82	82	83
Jednostka terytorialna	wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika (w wol.)		
	2008	2009	2010
Polska	18,9	19,0	18,4
Województwo świętokrzyskie	18,1	19,0	19,1
Podregion sandomiersko-jędrzejowski	18,4	19,0	18,8
Powiat buski	14,1	16,0	16,5
Gmina Pacanów	14,8	15,0	15,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, dane dostępne on-line pod adresem: www.stat.gov.pl (data pobrania: 17/11/2011)

Przedstawione wartości wskaźników ukazują obraz gminy o lekko mniejszej od średnich aktywności kulturalnej czytelników, co może wynikać z charakteru gminy oraz struktury jej mieszkańców.

2.1.4. Ludność gminy i jej aktywność ekonomiczna

Liczba mieszkańców gminy uległa lekkiemu zmniejszeniu w okresie 2008 – 2010, w strukturze wiekowej osoby w wieku produkcyjnym stanowią ponad 60% populacji.

Tabela 4 Ludność gminy Pacanów według grup wiekowych

Ludność według grupy wiekowej	Rok 2008		Rok 2009		Rok 2010	
	liczba	w %	liczba	w %	liczba	w %
do 4 lat	336	4,33	351	4,52	371	4,81
od 5 do 9 lat	381	4,91	363	4,68	354	4,59
od 10 do 14 lat	432	5,57	418	5,39	385	5,00
od 15 do 19 lat	492	6,34	494	6,37	487	6,32
od 20 do 24 lat	524	6,75	530	6,83	512	6,64
od 25 do 29 lat	619	7,98	619	7,98	606	7,86
od 30 do 34 lat	517	6,66	510	6,57	515	6,68
od 35 do 39 lat	521	6,72	513	6,61	512	6,64
od 40 do 44 lat	440	5,67	464	5,98	492	6,38
od 45 do 49 lat	475	6,12	460	5,93	445	5,77
od 50 do 54 lat	559	7,21	558	7,19	536	6,95
od 55 do 59 lat	514	6,63	521	6,71	525	6,81
od 60 do 64 lat	418	5,39	436	5,62	488	6,33
od 65 do 69 lat	311	4,01	307	3,96	285	3,70
od 70 do 74 lat	354	4,56	341	4,39	321	4,17
od 75 do 79 lat	394	5,08	371	4,78	363	4,71
od 80 do 84 lat	272	3,51	282	3,63	298	3,87
85 i więcej	199	2,57	222	2,86	212	2,75
ogółem	7758	100,00	7760	100,00	7707	100,00

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, dane dostępne on-line pod adresem: www.stat.gov.pl (data pobrania: 17/11/2011)

W badanym okresie liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne uległa lekkiemu zmniejszeniu, z 270 na koniec 2009 roku do 260 osób w połowie 2011 roku.

Tabela 5 Bezrobocie na terenie gminy Pacanów

Stan na dzień	31/12/2009	31/12/2010	30/06/2011
Liczba bezrobotnych w gminie Pacanów	270	273	260
w tym wybrane grupy bezrobotnych:			
kobiety	129	137	132
z prawem do zasiłku	24	24	21
zwolnieni z przyczyn zakładu pracy	2	3	7
pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy	69	60	68
w wieku mobilnym 18 – 44 lata	221	228	207

Źródło: statystyka Powiatowego Urzędu Pracy w Busku Zdroju, dane dostępne on-line pod adresem: www.pupbusko.pl (data pobrania: 17/11/2011)

Zauważalny jest wysoka liczba osób bezrobotnych w wieku mobilnym, tj. 18 – 44 lata, która jednakże w badanym okresie uległa lekkiemu zmniejszeniu. Wysokie bezrobocie oraz nadwyżka osób w wieku mobilnym mogą sprzyjać migracji zarobkowej mieszkańców. W latach 2008 – 2009 odnotowano większą liczbę wymeldowań od liczby zameldowań, co oznacza ujemne saldo migracji.

Tabela 6 Migracje ludności - gmina Pacanów

Jednostka terytorialna	zameldowania ogółem (osoby)			w %	
	2008	2009	2010	2010/2008	2010/2009
Gmina Pacanów	73	79	65	89,04	82,28
Jednostka terytorialna	wymeldowania ogółem (osoby)			w %	
	2008	2009	2010	2010/2008	2010/2009
Gmina Pacanów	101	57	70	69,31	122,81

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, dane dostępne on-line pod adresem: www.stat.gov.pl (data pobrania: 17/11/2011)

Interesujące wydaje się zmniejszająca się liczba wymeldowań, która w badanym okresie zmniejszyła się ze 101 osób do 70. Struktura podmiotów gospodarki narodowej według poszczególnych typów działalności w badanym okresie uległa minimalnemu wzrostowi.

Tabela 7 Podmioty zarejestrowane w bazie REGON (gmina Pacanów)

Gmina Pacanów	rok 2009	rok 2010	2010/2009
ogółem	318	323	101,57
w tym:			

rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	8	10	125,00
przemysł i budownictwo	32	32	100,00
usługi	224	225	100,45

Źródło: obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, dane dostępne on-line pod adresem: www.stat.gov.pl (data pobrania: 17/11/2011)

Analiza szczegółowej charakterystyki podmiotów zarejestrowanych w bazie REGON wskazuje na zmniejszenie się liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, co może wynikać z kryzysu gospodarczego. W strukturze podmiotów zauważa się lekki wzrost działalności z zakresu zakwaterowania i gastronomii, co może wynikać z rosnących oczekiwań przedsiębiorców wobec ruchu turystycznego oraz minimalne zwiększenie się liczby organizacji pozarządowych.

Tabela 8 Charakterystyka podmiotów zarejestrowanych w bazie REGON (gmina Pacanów)

Charakterystyka		Liczba podmiotów		
		31/12/2008	31/12/2009	31/12/2010
Spółki handlowe		7	8	8
Spółki cywilne		13	11	11
Spółdzielnie		3	3	3
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne		19	19	20
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	Ogółem	265	254	257
	W tym: przetwórstwo przemysłowe	35	30	bd.
	W tym: budownictwo	53	50	bd.
	W tym: handel; naprawa pojazdów samochodowych	114	109	bd.
	W tym: zakwaterowanie i gastronomia	7	9	bd.
	W tym: transport i gospodarka magazynowa	20	18	bd.
	W tym: działalność finansowa i ubezpieczeniowa	5	3	bd.
	W tym: działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	12	8	bd.

Źródło: Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego, Urząd statystyczny w Kielcach, dokument dostępny on-line pod adresem: www.stat.gov.pl/kielce (data pobrania 17/11/2011)

W roku 2011 na terenie gminy Pacanów zaszły następujące zmiany wśród podmiotów gospodarki narodowej²:

- zarejestrowano 21 nowych podmiotów,
- zarejestrowano 3 przedsiębiorstwa agroturystyczne,
- wykreślono z ewidencji działalności gospodarczej 15 podmiotów,
- dominujący zakres prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gminy Pacanów to: usługi remontowo-budowlane, handel, usługi gastronomiczne i mechanika pojazdowa.

2.2. Informacja o sytuacji ekonomicznej Europejskiego Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie

2.2.1. Rys historyczny

Korzeni pomysłu stworzenia Europejskiego Centrum Bajki należy szukać w zorganizowanym w 2003 roku w gminie Pacanów Festiwalu Sztuki Dziecięcej. Podczas pobytu w dniu 22 marca 2003 roku w Pacanowie ówczesny Minister Kultury Waldemar Dąbrowski przedstawił wizję obchodów siedemdziesiątej rocznicy „urodzin” Koziołka Matołka podczas spotkania z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego, Zarządu Województwa, Radą Gminy i kluczowymi interesariuszami. W dniu 3 kwietnia 2003 roku powołany został Komitet Obchodów liczący 25 osób, którego zadaniem była koordynacja prac związanych z poprawą estetyki Pacanowa oraz pomoc organizatorom festiwalu. W roboczych dyskusjach ustalono miejsce i ramy czasowe Festiwalu. Organizatorem festiwalu była fundacja Ad Rem - Fundacja Wspierania Komunikacji Marketingowej, działająca na zlecenie Ministerstwa Kultury. Współorganizatorami były: Fundacja ABC XXI, Pełnomocnik Ministerstwa Kultury ds. Czytelnictwa, Polska Izba Książki, Województwo świętokrzyskie, Gmina Pacanów, Gminny Ośrodek Kultury w Pacanowie, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Muzeum Zabawkarstwa³. W pierwszej edycji festiwalu zorganizowanej w 2003 roku uczestniczyło około 20 tys. uczestników. Podczas pierwszego dnia festiwalu Minister Kultury ogłosił Pacanów Stolicą Europejskiej Bajki. Od drugiej edycji festiwalu zaczęto rozważać budowę budynku, będącego Europejskim Centrum Bajki.

² Na podstawie wywiadu przeprowadzonego w Urzędzie gminy Pacanów, dnia 24/10/2011.

³ Informacje na temat Festiwalu Kultury Dziecięcej patrz: <http://www.matolek.pl/> (data pobrania 17/11/2011).

Uchwałą Rady Gminy Pacanów z dnia 30 sierpnia 2005 roku⁴ dotychczasowy Gminny Ośrodek Kultury został przekształcony w Europejskie Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie i uzyskał zgodę na pozyskiwanie środków na sfinansowanie inwestycji. Wniosek o dofinansowanie został złożony w 2005 roku w ramach Priorytetu 3 „Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego” w konkursie ogłaszającym w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Przyznana dotacja wyniosła 2.669.802 Euro⁵.

2.2.2. Informacje o Europejskim Centrum Bajki

Europejskie Centrum Bajki im. Koziółka Matołka (dalej ECB) jest instytucją kultury funkcjonującą w nowej siedzibie od dnia 4 marca 2010 roku. Zatrudnia 27 pracowników i współpracuje z około 30 wolontariuszami.

Liczba gości odwiedzających ECB wynosiła⁶:

- Na dzień 31/12/2010 roku: 43 315 osób,
- Na dzień 31/10/2011 roku: 48 117 osób.

W roku 2010 suma bilansowa ECB wynosiła 26.462.121,78 zł, przychody w 2010 roku wynosiły 2.852.313,73 zł, w tym⁷:

- sprzedaż: 776.735,58 zł,
- dotacje organizatora na działalność bieżącą: 1.111.031,53 zł,
- pozostałe dotacje i przychody na działalność podstawową: 964.546,62 zł.

ECB jest ważnym podmiotem gospodarki narodowej na terenie gminy, poza bezpośrednim oddziaływaniem na sytuację na lokalnym rynku pracy ECB ponosi określone wydatki związane z jego bieżącym funkcjonowaniem, które w 2010 roku wynosiły odpowiednio⁸:

- wynagrodzenia osobowe i bezosobowe: 866.597,25 zł,
- ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia: 151.596,05 zł,
- zakup usług obcych: 1.276.421,84 zł,

⁴ Uchwała nr XXXV/186/05 Rady Gminy Pacanów z dnia 30 sierpnia 2005 roku. Na podstawie Biuletynu Informacji Publicznej Europejskiego Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie, dostępny on-line pod adresem: www.bip.pacanow.eu (data pobrania 17/11/2011).

⁵ Na podstawie informacji Departamentu Funduszy Europejskich, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, strona internetowa: www.eog.mkidn.gov.pl (data pobrania 17/11/2011).

⁶ Na podstawie informacji ze sprzedaży biletów Europejskiego Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie.

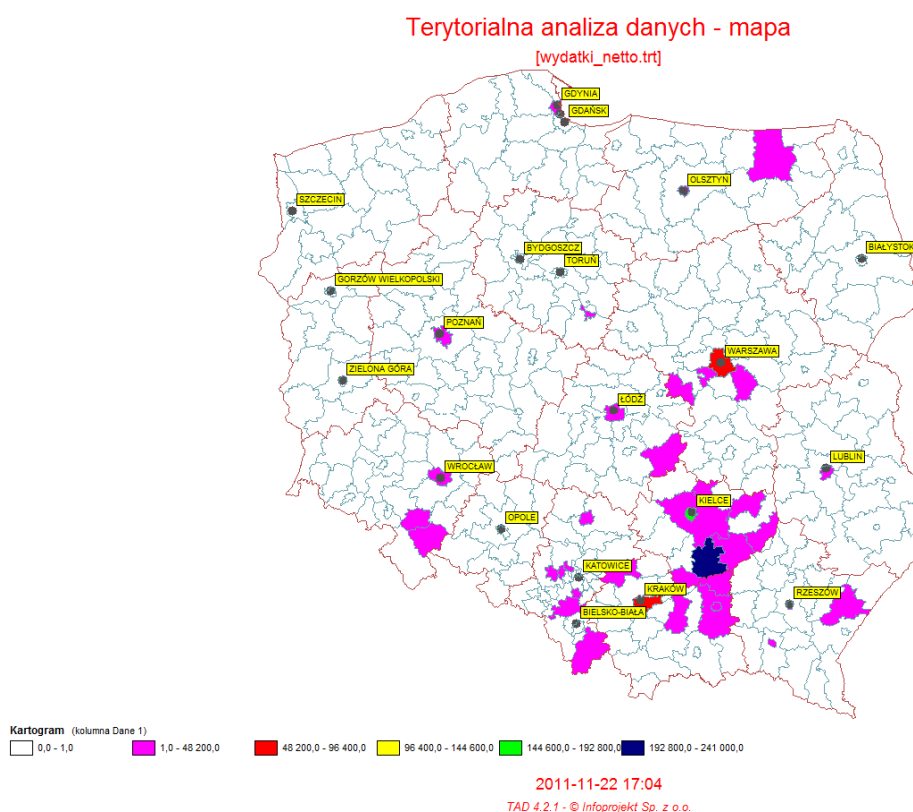
⁷ Na podstawie informacji Europejskiego Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie.

⁸ Na podstawie informacji Europejskiego Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie.

- zużycie materiałów i energii: 507.136,45 zł,
- podatki i opłaty: 13.317,92 zł.

Na podstawie analizy kierunków wydatków obejmujących 41% kwoty wydatków poniesionych przez ECB w 2010 roku na zakup usług obcych, materiałów i energii oszacowano, iż 35,28% wydatków zostało zapłaconych dla kontrahentów posiadających siedzibę lub filię (kod pocztowy wystawcy faktury) na obszarze województwa świętokrzyskiego⁹. Rozkład geograficzny wydatków netto (bez VAT) ECB według powiatów przedstawiono na Rysunku 1.

Rysunek 1 Rozkład terytorialny wydatków ECB (kwoty netto bez VAT, według powiatów, rok 2010)

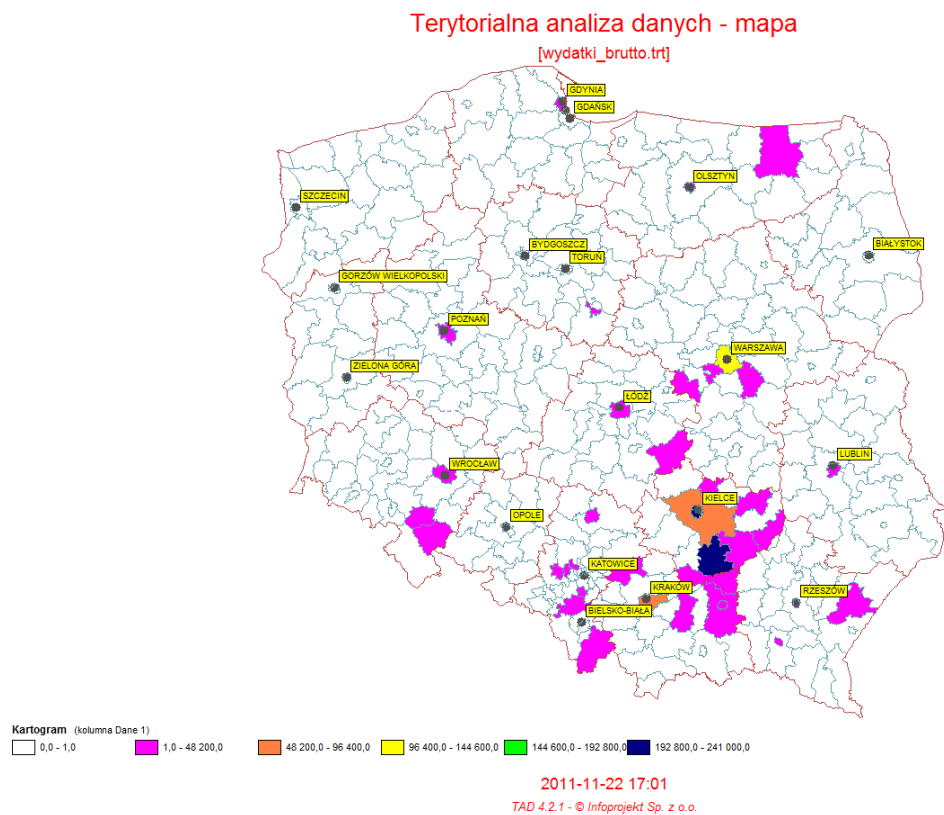

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Europejskiego Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie.

Strumienie wydatków brutto (wraz z podatkiem VAT) ponoszonych przez ECB w poszczególnych powiatach w 2010 roku przedstawiono na Rysunku 2.

⁹ Należy zwrócić uwagę, że Europejskie Centrum Bajki im. Koziółka Matołka w Pacanowie jako instytucja sektora finansów publicznych jest zobowiązana do stosowania procedur zamówień publicznych w wyborze dostawców, co oznacza m.in. konieczność zachowania konkurencyjności w wyborze dostawców.

Rysunek 2 Rozkład terytorialny wydatków ECB (kwoty brutto z VAT, według powiatów, rok 2010)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Europejskiego Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie.

3. Założenia metodologiczne

3.1. Definicje i terminologia stosowana w realizacji projektu

Prowadzenie badań na styku kultury, ekonomii i turystyki wymaga wyjaśnienia i doprecyzowania kilku podstawowych, ważnych pojęć, używanych w dalszych częściach raportu. Podobnie jak w badaniu pilotażowym, autorzy przyjęli następujące definicje związane z podejmowanym zagadnieniem badawczym:

- Turystyka – zjawisko, obejmujące ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż przez rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem¹⁰. Termin „turystyka” odnosi się do wszystkich czynności osób odwiedzających: zarówno „turystów” (tych, którzy zatrzymują się co najmniej na jedną noc), jak i „odwiedzających jednodniowych”, czasami zwanych także „wycieczkowiczami”.
- Turystyka kulturowa – to ogólnie mówiąc podróże turystyczne motywowane chęcią uczestnictwa w kulturze. Jest to zatem przemieszczanie się osób z miejsc ich stałego zamieszkania do miejsc atrakcji kulturalnych (jednorazowych imprez, stałych instytucji kultury, cyklicznych wydarzeń) w celu zdobycia nowych informacji i doświadczeń oraz zaspokojenia własnych potrzeb związanych z uczestnictwem w kulturze. Turystyka kulturowa obejmuje zarówno wytwory kultury z przeszłości (np. zabytki, eksponaty muzealne), jak i – coraz częściej – wytwory kultury współczesnej, oraz sposoby życia danych grup ludzi lub regionów; obejmuje zarówno turystykę zorientowaną na dziedzictwo kultury, jak i turystykę zorientowaną na sztukę. Przez pojęcie turystyki kulturowej (zamiennie: kulturalnej) rozumie się każdą formę turystyki, w której są zawarte oferty z dziedziny kultury.¹¹ Uszczegółowiając definicję warto podkreślić, że w turystyce kulturowej główne motywy wyjazdów wynikają z chęci zwiedzania różnorodnych obiektów kulturalnych (miejsc historycznych, archeologicznych, obiektów sakralnych, zespołów urbanistycznych miast, muzeów, galerii) i/lub uczestnictwo w imprezach i wydarzeniach kulturalnych. W terminologii Światowej Organizacji Turystycznej (UNWTO) “Turystyka kulturowa obejmuje podróżowanie podejmowane zasadniczo z kulturalnej motywacji, takie jak wyprawy studyjne, związane z wystawieniem sztuki, wycieczki kulturalne, podróże podejmowane w celu wzięcia udziału w festiwalach i innych wydarzeniach

¹⁰ Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO. Warszawa ONZ - WTO 1995, s. 5.

¹¹ A. Wartecki, *Spoleczno - ekonomiczne uwarunkowania turystyki kulturowej*. Turystyka Kulturowa, nr 3/2010 (marzec 2010); www.turystykakulturowa.org (data pobrania: 17/11/2011).

kulturalnych, zwiedzanie miejsc i zabytków, wyprawy dla zapoznawania się z przyrodą, folklorem i sztuką, oraz pielgrzymki.”

- Wydarzenia kulturalne – to, z punktu widzenia definicji obowiązujących w zakresie badań o turystyce, jeden z elementów produktu turystycznego. Produkt turystyczny może być rozumiany dwojako: w znaczeniu wąskim i szerokim. W wąskim oznacza to, co turyści kupują (np. transport, nocleg, wyżywienie, udział w imprezie, kulturalnej, rekreacyjnej, sportowej itp.). Elementy te mogą być nabywane oddzielnie lub w formie pakietu. Produkt turystyczny w znaczeniu szerokim stanowi kompozycję tego, co turyści robią oraz walorów, urządzeń, usług i atrakcji, z których przy tym korzystają. Całkowitym produktem turystycznym jest suma wrażeń i doświadczeń, jakich turysta doznał od momentu opuszczenia stałego miejsca zamieszkania do momentu powrotu do niego. W odniesieniu do tego elementu produktu turystycznego, jakim jest uczestnictwo w kulturze, głównym celem wyjazdu będzie „(..) udział uczestników w specjalnie inscenizowanych, zazwyczaj krótkoterminowych imprezach o charakterze kulturalnym, mających ograniczony czas trwania i przyciągających turystów”. Nazywane są one wydarzeniami lub – coraz częściej – eventami. Eventy definiuje się jako “wielkoformatowe imprezy, realizowane z wielkim rozmachem, z udziałem publiczności”, o charakterze widowiskowym, koncertowym, sportowym itd. Należy podkreślić, że motywem podróży jest w tym przypadku nie tylko chęć poznania dziedzictwa kulturowego, ale także żywa kultura współczesna, tak wysoka, jak i niska. Wśród imprez będących celem takich wyjazdów zazwyczaj wyróżnia się następujące przedsięwzięcia artystyczno-kulturowe: „teatralne, filmowe, kinowe, festiwalowe, karnawałowe, literackie, muzyczne, taneczne, fotograficzne, koncerty, widowiska, parady, fiesty, festyny, wystawy sztuki (w muzeach, galeriach i innych przestrzeniach), inscenizację walk średniowiecznych i turniejów rycerskich itd.”¹² Do tej grupy zaliczyć należy zarówno imprezy cykliczne (np. doroczne festiwale), jak i jednorazowe (np. wielkie premiery operowe, koncerty). Wyróżnia się kilka głównych kategorii eventów, ale w niniejszym badaniu należy zwrócić uwagę na dwie:
  - uroczystości kulturalne: festiwale i fiesty, karnawały, uroczystości religijne, imprezy rocznicowe;
  - sztuka i rozrywka: koncerty, przedstawienia, wystawy, ceremonie wręczenia nagród itp.

---

¹² Tamże.

Patrząc na najważniejsze z punktu widzenia realizowanego projektu badawczego definicje warto zwrócić także uwagę na fakt, że w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie turysta spotyka się nie tylko z produktem jednorodnym (ekspozycja muzealna), ale z wieloma, różnorodnymi wydarzeniami kulturalnymi: mamy tu do czynienia z przedstawieniami teatralnymi, imprezami filmowymi, festiwalowymi, imprezami karnawałowymi, wydarzeniami literackimi, muzycznymi, tanecznymi, fotograficznymi, z koncertami, widowiskami, paradami, festynami, wystawami sztuki i tp. Jedną ze szczególnych form wydarzenia jest festiwal. Jest to impreza zorganizowana, zawierająca pewien cykl spotkań widzów z kulturą: przedstawień teatralnych, projekcji filmowych, koncertów muzycznych itd. Zazwyczaj festiwale opierają się na wydarzeniach (spotkaniach, koncertach itp.) powiązanych ze sobą tematycznie lub rodzajowo, czasami są przeglądem najlepszych osiągnięć w danym gatunku sztuki – przypadku Pacanowa sztuki dziecięcej – lub twórczości wybranego artysty.¹³

Definicje i szczegółowa struktura wydatków na turystykę zostały zaczerpnięte z terminologii przyjętej przez Światową Organizację Turystyki (UNWTO). Zgodnie z zaleceniami tej organizacji wydatki na turystykę są definiowane jako całkowite wydatki konsumpcyjne poniesione przez odwiedzającego lub w jego imieniu na jego podróż oraz pobyt w miejscu docelowym¹⁴. Pojęcie wydatków na turystykę obejmuje bardzo wiele pozycji: począwszy od zakupu dóbr i usług konsumpcyjnych związanych z podróżą i pobytem, kończąc zaś na zakupie drobnych przedmiotów osobistego użytku, pamiątek i prezentów dla rodziny i przyjaciół. Wydatki, które należy wykluczyć z grupy wydatków na turystykę, to:

- zakupy w celach handlowych, tj. w celu odsprzedania, niezależnie od kategorii odwiedzających, a także zakupy dokonywane przez osoby będące w podróży służbowej na zlecenie pracodawców;
- inwestycje kapitałowe i transakcje zawarte przez gości, takie jak zakup ziemi, mieszkań, nieruchomości, dzieł sztuki i inne poważne zakupy (np. samochód, przyczepa, łódka, domek letniskowy), nawet jeśli w przyszłości miałyby być wykorzystane w podróży turystycznej;
- gotówka dawana krewnym lub przyjaciołom w czasie urlopu, nie będąca opłatą za dobra lub usługi turystyczne, a także darowizny dla instytucji.

¹³ P. Ratkowska: *O festiwalu w kontekście turystyki kulturowej, czyli turystyka eventowa raz jeszcze*. Turystyka kulturowa, nr 6/2010 (czerwiec 2010), www.turystykakulturowa.org, (data pobrania: 17/11/2011).

¹⁴ Jw., s. 21.

Konsumpcja turystyczna – wartość dóbr i usług użytych w celu bezpośredniego zaspokojenia potrzeb odwiedzających. Pojęcie konsumpcji turystycznej, poza przypadkiem, kiedy ma związek z pośrednią konsumpcją przedsiębiorstw, jest zgodne z pojęciem konsumpcji finalnej w krajowym rachunku ekonomicznym, bez względu na rodzaj konsumenta.¹⁵

3.2. Związki między działalnością instytucji kultury a gospodarką regionu – przegląd literatury

Ekonomiści coraz częściej zadają sobie pytanie: jaki efekt dla gospodarki lokalnej przynosi inwestowanie w wydarzenia kulturalne i instytucje kultury? Problematyka związków między kulturą a ekonomią pojawia się częściej w odniesieniu do gospodarek krajów/regionów o wyższym niż niższym poziomie rozwoju. W krajach uboższych, na niższym etapie rozwoju ekonomicznego takie zagadnienia jak kultura czy sztuka są często przez rządzących odsuwane na plan dalszy ze względu na konieczność zwrócenia uwagi w pierwszej kolejności na takie potrzeby, jak edukacja, ochrona zdrowia, infrastruktura komunalna, mieszkalnictwo, rynek pracy. To spostrzeżenie odnosi się także do mniejszych regionów (np. gmin). W literaturze przedmiotu zauważa się dość oczywisty fakt, że pozytywne efekty „inwestowania” w kulturę mają charakter długofalowy, rzadko pojawiają się natychmiast po poniesieniu wydatków, a zatem są trudniejsze do dostrzeżenia i docenienia¹⁶.

Niezależnie od stopnia zainteresowania władz lokalnych zbadaniem relacji między kulturą a gospodarką, ocena tych związków, zarówno na poziomie makro, jak i mikrospołecznym wymaga spełnienia kilku ważnych warunków:

1. Szczegółowego zbadania struktury sektora kultury, ustalenia listy instytucji, jednostek gospodarczych, i innych interesariuszy, identyfikacji wzajemnych zależności między nimi oraz zależności między instytucjami kultury, a resztą gospodarki; ważne jest również, aby rozumieć potencjalny impuls dla gospodarki, jaki może mieć swoje źródło w funkcjonowaniu instytucji kultury; będzie o tym mowa w dalszej części opracowania.
2. Zidentyfikowania i wyboru właściwych metod, przy pomocy których można zbadać kierunek oraz siłę oddziaływania instytucji kultury i związanych z nią wydarzeń na życie gospodarcze, społeczne i kulturalne w regionie.

¹⁵ Terminologia turystyczna... op. cit., s. 21.

¹⁶ M. Saayman, R. Rossouw: *The significance of festivals to regional economies: measuring the economic value of the Grahamstown National Arts Festival in South Africa*, Tourism Economics, 2011, 17 (3).

3. Istnienia (gromadzenia) danych statystycznych, które umożliwiłyby zastosowanie dostępnych metod.¹⁷ Ten ostatni warunek jest tym trudniejszy do zastosowania, im mniejszego regionu dotyczy badanie (choćby ze względu na brak agregacji niektórych danych).

Jako punkt wyjścia do oceny wpływu instytucji kultury na gospodarkę regionu należy przyjąć konieczność oszacowania trzech strumieni pieniędzy:

1. napływ nowych pieniędzy do regionu z tytułu wizyt osób rezydujących poza jego obszarem (zarówno cudzoziemców, jak i osoby, które są mieszkańcami kraju, ale przybywają spoza regionu/gminy),
2. wyciek pieniędzy poza badany region z tytułu dokonywania niezbędnych zakupów związanych z funkcjonowaniem danej instytucji kultury (np. zakup pamiątek produkowanych poza regionem),
3. zatrzymanie pieniędzy w regionie w związku z zachęceniem lokalnych mieszkańców do pozostania na jego terenie i niekupowania podobnych usług poza jego terytorium.

Oczywistym jest, że analizy ekonomiczne odnoszące się do oddziaływania instytucji kultury i niejako „obudowujących” je imprez i wydarzeń kulturalnych muszą na najbardziej wstępnym etapie zakładać, że wydarzenia te z jednej strony przyciągają turystów, a zatem i związane z ich obecnością wydatki, z drugiej zaś – zatrzymują lokalną ludność i powstrzymują przed wyjazdem po podobnego rodzaju usługi do innych regionów. W opracowaniach, które znajdziemy przeglądając literaturę przedmiotu, dość powszechnie uważa się, że wpływa to stymulująco na lokalną aktywność gospodarczą poprzez związki turystyki kulturowej oraz działalności kulturalnej z innymi rodzajami działalności ekonomicznej regionu.

Efektom najbardziej wymiernym, choć często trudnym do precyzyjnego oszacowania, jest fakt pojawienia się nowego popytu oraz napływanie nowego kapitału (i/lub zatrzymanie w regionie kapitału lokalnego). Skutkiem równie oczywistym jest tworzenie nowych miejsc pracy, które w konsekwencji zwiększają dochody ludności. Wzrost dochodów indywidualnych oraz zwiększone obroty jednostek gospodarczych skutkują tym, że budżety regionów notują wyższe wpływy z podatków. Dotychczasowe badania w tym zakresie dowodzą, że turystyka w ogóle, w tym i motywowana działalnością kulturalną, pobudza koniunkturę, kreuje dodatkową działalność gospodarczą, aktywizuje inne branże (np.

---

¹⁷ *Creative economy. Report 2008. The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making.* UN-UNCTAD, s. 61.

budownictwo, przemysł, rolnictwo, usługi), oddziałuje na rynek obrotu nieruchomościami, zmusza do rozwoju infrastruktury. Siła kreatywnego wpływu przedsięwzięcia kultury na tworzenie nowych jednostek gospodarczych i/lub zwiększenie rozmiarów działalności gospodarczej firm już istniejących zależy niewątpliwie od wielu czynników, w tym od rozmiarów wydarzenia, dynamiki jego rozwoju, związków z lokalnymi przedsiębiorstwami z innych branż, stopnia nasycenia rynku, ewentualnych kosztów ubocznych (jakim może się na przykład okazać przekroczenie chłonności turystycznej regionu, zanieczyszczenie środowiska, różnego rodzaju uciążliwości dla mieszkańców). Warto zauważyć, że wydarzenia kulturalne mogą z jednej strony stać się istotnym narzędziem do kreowania nowego popytu turystycznego, z drugiej zaś mogą być wykorzystane do walki z jego sezonowością. Dla lokalnej gospodarki turystycznej i dla władz regionalnych jest to oddziaływanie nie bez znaczenia ponieważ sezonowość turystyki oznacza w konsekwencji sezonowość zatrudnienia, sezonowość dopływu podatków do budżetu gminy i niestabilność rozwoju ekonomicznego.

Oczywistym jest, że czasami efekty tego typu wydarzeń mogą mieć charakter negatywny zarówno w odniesieniu do środowiska przyrodniczego, jak i społeczności lokalnych. Co więcej, decyzje o zainicjowaniu, a następnie współfinansowaniu wydarzeń i/lub instytucji kultury bywają dla społeczności lokalnych kontrowersyjne; pojawiają się wówczas opinie, że *pieniądze powinny być wydane na inne, czasem pilniejsze cele, to zbędny koszt dla regionu, który nigdy się nie zwróci*. Te kontrowersje biorą się ze zrozumiałej konieczności dokonywania wyboru co do alokacji dostępnych środków, a ponadto ze zróżnicowanych preferencji i wizji w zakresie rozwoju regionu, czasem także z braku wiary co do możliwości przeistoczenia aktualnych wyrzeczeń w długofalowy rozwój.

Analiza literatury przedmiotu pozwala stwierdzić, że podejście do badania tej problematyki z pewnością nie jest jednorodne. Obecnie stosowane rozwiązania metodologiczne nawiązują do prac badawczych, które były podejmowane w latach 80-tych i 90-tych ubiegłego wieku, odnoszących się do wydarzeń turystycznych i ich oddziaływania na gospodarkę lokalną.¹⁸ Trzeba jednak zauważyć, że nie były one projektowane z uwzględnieniem specyfiki imprez typowo kulturalnych natomiast najczęściej wdrażano je do potrzeb analizy wpływu wydarzeń sportowych na gospodarkę regionu. W projektach takich zazwyczaj opierano się na badaniach wydatków odwiedzających i zmierzano do określenia stopnia oddziaływania bezpośredniego, pośredniego i indukowanego na gospodarkę lokalną i regionalną. Materiał

---

¹⁸ np. D. Getz: *Event management and event tourism*. Cognizant Communication Corporation, New York 1997, C. M. Hall: *Hallmark tourist events: impacts, management and planning*. Belhaven Press, London 1992, J. R. B. Ritchie: *Assessing the impact of hallmark events: conceptual and research issues*. Journal of Travel Research, 1984, 22(1).

empiryczny pochodził z wielu źródeł: zarówno z badania odwiedzających, jak i licznych interesariuszy, pośrednio lub bezpośrednio zaangażowanych w organizację imprezy (przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, liderów opinii, reprezentantów społeczności lokalnych).

Organizacja imprez kulturalnych bądź rozwój instytucji kultury może oddziaływać na region w różnorodny sposób: tworzy nowe miejsca pracy, a więc zwiększa dochody, przyciąga inwestycje, stanowi atrakcję turystyczną, przedłuża sezon turystyczny, sprzyja rozwojowi osobistemu zarówno odwiedzających, jak i rezydentów, sprzyja rozwojowi infrastruktury, podnosi poziom życia, pomaga w promocji regionu na zewnątrz itp. W metodologicznych dyskusjach, toczących się wokół problemu oddziaływania różnego rodzaju imprez, zwłaszcza sportowych i kulturalnych, na społeczność lokalną, badacze starają się uwzględniać wszystkie aspekty tego oddziaływania, ale koncentrują się wokół trzech głównych problemów: rodzaju i specyfiki wydatków uczestników danej imprezy (czyli napływu do gospodarki lokalnej nowych pieniędzy), istoty szerszych oddziaływań mnożnikowych na lokalną gospodarkę oraz kosztów i korzyści niemierzalnych. Na te ostatnie zwraca się uwagę m.in. w raporcie Baker Associates, odnoszącym się do muzycznego festiwalu Glastonbury, odbywającego się w małej angielskiej wiosce Pilton, w bezpośrednim sąsiedztwie miasteczka. Autorzy wskazują m.in. na takie efekty, jak większa świadomość i rozpoznawalność miejscowości/regionu, kształtowanie jego wizerunku (zapewnione chociażby poprzez wzmożoną obecność regionu w mediach), stwierdzoną empirycznie powtarzalność wizyt, stworzenie możliwości dla działania instytucji non-profit, rozwoju wolontariatu, rozszerzoną możliwość działalności gospodarczej i inne. Zwraca się także uwagę na trudny do zmierzenia wzrost poziomu kultury działalności gospodarczej i przedsiębiorczości oraz witalności miejscowości, widoczny chociażby w modernizacji i poprawie estetyki przestrzeni publicznej.

Badanie tak szeroko pojętego oddziaływania jest więc trudne, a w literaturze znaleźć można szereg różnorodnych metod, o niejednakowym zakresie merytorycznym, poziomie szczegółowości, przydatności i wiarygodności. Napływ nowych pieniędzy do gospodarki lokalnej, związanych z uczestnictwem w wydarzeniach oceniany jest z reguły poprzez badania empiryczne, często prowadzone zarówno po stronie popytu (badania ankietowe wśród uczestników), jak i po stronie podaży, wśród jednostek gospodarczych funkcjonujących w regionie i w jakimś stopniu zaangażowanych w wydarzenie (hotelarze, właściciele punktów gastronomicznych, taksówkarze itp.).¹⁹ W odniesieniu do tej ostatniej

---

¹⁹ Por. np. B. Janeczko, T. Mules, B. Ritchie: *Estimating the Economic Impacts of Festivals and Events: A Research Guide*. CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd., Australia 2002.

grupy trudno jednak uzyskać wiarygodne rezultaty ponieważ niełatwo, bez dodatkowych, dość drobiazgowych badań, oddzielić zmiany, jakie zachodzą w jednostce gospodarczej na skutek oddziaływania badanego wydarzenia od tych zmian, które zaszłyby bez jego udziału. Ograniczenie badania wyłącznie do oceny obrotów przedsiębiorców byłoby więc niesatysfakcjonujące ponieważ niełatwo precyzyjnie stwierdzić, które zakupy zostały dokonane przez turystów – uczestników wydarzenia, które przez rezydentów, a które przez turystów, ale z wydarzeniem nie związanych. Warto zatem stosować obydwa podejścia (popytowe i podażowe), tak, aby weryfikować uzyskane rezultaty.

Jeśli chodzi o badanie wydatków, realizowane po stronie popytu, główne różnice metodologiczne, jakie obserwuje się w dotychczasowych badaniach, odnoszą się do tego, jakie grupy konsumentów oraz jakie wydatki należy brać pod uwagę. Analizy zróżnicowanych podejść metodologicznych odnoszących się do tego zagadnienia dokonuje m.in. A. Gelan.²⁰ Autor zwraca uwagę na kilka ważnych elementów analizy, co do których w literaturze nie zawsze jest zgoda:

- 1) W badaniach pojawiają się trzy główne grupy wydatków: poniesione przez odwiedzających (turystów i odwiedzających jednodniowych), rezydentów (mieszkańców) i lokalne władze. Jeśli chodzi o dwie pierwsze grupy, niektórzy autorzy uważają, że do analizy powinny być włączone tylko wydatki odwiedzających spoza regionu, i to tylko tych, których głównym motywem przyjazdu było uczestnictwo w badanym wydarzeniu; w tym podejściu wychodzi się z założenia, że należy uwzględniać tylko te wydatki, które nie pojawiłyby się, gdyby nie decyzja o uczestniczeniu w wydarzeniu. Koncepcja ta zakłada branie pod uwagę wyłącznie „nowych pieniędzy”, które pojawiły się w regionie. Włączenie (uwzględnienie) wydatków rezydentów jest czasami w tego typu badaniach praktykowane i uzasadnione o tyle, o ile istnieje możliwość udowodnienia, że uczestnictwo rezydentów w imprezie lokalnej było związane z rezygnacją z wydawania pieniędzy poza regionem (powstrzymało ich przed wyjazdem i przeznaczeniem wydatków na podobne cele w innych regionach). Uwzględnienie w całym rachunku wydatków rezydentów jest dodatkowo uzasadnione wtedy, gdy istnieje podejrzenie, że dochody z imprezy (wydarzenia) „wyciekają” poza lokalną gospodarkę (np. dochody z biletów wstępu): warto wtedy dla wiarygodności i rzetelności oszacowań wziąć także pod uwagę tę ich część, która pochodzi od

---

²⁰ Artykuł odnosi się wprawdzie do imprezy sportowej, mechanizm oddziaływania na gospodarkę lokalną uznać można jednak za bardzo zbliżony. A. Gelan, *Local economic impact. The British Open*. Annals of Tourism Research, 2003, vol. 30, no 2, ss. 406-425.

rezydentów, a przynajmniej rozważyć możliwość uwzględnienia wydatków netto rezydentów.

- 2) Pojawiają się również różnice co do traktowania rozmaitych pozycji wydatków. Jedna grupa to wydatki osób, których głównym celem wizyty było uczestnictwo w wydarzeniu kulturalnym lub odwiedziny instytucji kultury, druga – osób, które znalazły się w muzeum niejako „przy okazji”, zainteresowane propozycją. Jeśli przyczyna przyjazdu była inna niż wizyta w muzeum/udział w wydarzeniu (np. cele zdrowotne czy wizyta u rodziny) przyjmuje się, że poniesione wydatki i tak zasiliłyby region, jednak zostałyby wykorzystane w innym miejscu, na inne cele. Założenie to jest jednak dość wątpliwe ponieważ jego zwolennicy nie biorą pod uwagę faktu, że wydarzenie kulturalne i/lub instytucja kultury, jeśli jest dostatecznie interesujące, może skłonić odwiedzających do zwiększenia wydatków, niekoniecznie do ich przesunięcia; zakłada się więc, że suma wydatków przeznaczona na konsumpcję w odwiedzanym regionie jest stała, z góry zaplanowana. Tymczasem z innych badań wiadomo, że ciekawe propozycje potrafią skłonić odwiedzających do znacznego zwiększenia zaplanowanych wydatków.

Analizując wydatki, w literaturze przedmiotu często odrębnie szacuje się ich poziom w odniesieniu do różnych segmentów rynku (grup turystów) i różnych kategorii nabywanych produktów i usług. Jest to w pełni uzasadnione, ponieważ pozwala wyodrębnić te rodzaje działalności, które w największym stopniu czerpią korzyści z wydarzenia (np. branża hotelarska czy gastronomiczna).

Jeśli chodzi o ruch turystyczny związany z badaną instytucją kultury, stopień jego oddziaływania zależy od następujących czynników: (1) łącznej liczby wizyt turystów, (2) długości ich pobytu, (3) przeciętnego poziomu wydatków na osobę i na dzień pobytu, (3) sposobu krążenia wydanych pieniędzy w gospodarce regionu. To ostatnie zjawisko jest niezwykle ważne gdyż pozwala pokazać, że wpływ instytucji kultury nie ogranicza się do przyciągnięcia wydatków turystów; umożliwia doprowadzenie do ustalenia efektu mnożnikowego, który pokazuje łączne (bezpośrednie, pośrednie i indukowane) oddziaływanie instytucji kultury na gospodarkę. Gelan, podejmując próbę kompleksowej oceny wydarzenia na gospodarkę lokalną, zestawia system kilkunastu równań, prowadzących w rezultacie do oszacowania wielkości tych wydatków turystów, które realnie pozostają w regionie oraz ich mnożnikowego oddziaływania na całą gospodarkę lokalną.²¹ Należy

---

²¹ A. Gelan, *Local economic impact. The British Open*. Annals of Tourism Research, 2003, vol. 30, no 2, ss. 406-425.

pamiętać, że w odniesieniu do tych produktów, które są wytwarzane poza regionem a w nim tylko sprzedawane (niejako importowane do regionu) należy uwzględniać jedynie marżę handlową. Nie jest to zadanie proste, ponieważ naliczana marża jest różna w odniesieniu do poszczególnych produktów i miejsc (zależy także od sytuacji ekonomicznej w danej branży i regionie), a empiryczne zbadanie jej poziomu nie należy do łatwych (jest to informacja handlowa i przedsiębiorcy niechętnie jej udzielają).

3.3. Kierunki oddziaływania instytucji kultury na region

Problematykę sposobów, jakie służą analizowaniu oddziaływania ekonomicznego, należy rozpatrywać w trzech wymiarach:

- **efekty bezpośrednie (PEI²²)**, które uwzględnia wydatki odwiedzających i bezpośrednie przychody generowane przez instytucję kultury (np. przychody ze sprzedaży biletów, przychody ze sponsoringu); jest ono związane bezpośrednio z funkcjonowaniem danej instytucji i z działalnością prowadzoną na badanym terenie lub w bezpośrednim jego otoczeniu (m.in. działalność jednostek zarządzających instytucją kultury, firm handlowych i usługowych prowadzących działalność związaną z instytucją, instytucji publicznych, np. policji, jednostek lokalnego transportu itp.); w praktyce oddziaływanie bezpośrednie jest stosunkowo najłatwiejsze do uchwycenia i zmierzenia. Efekty bezpośrednie mierzone są najczęściej poziomem kreowanych dochodów, liczbą miejsc pracy, poziomem podatków bezpośrednich, a czasem – jeśli to możliwe – poziomem wartości dodanej.
- **efekty pośrednie**, które uwzględnia efekty odczuwane przez jednostki gospodarcze i społeczność lokalną zaangażowaną w pośredni sposób w obsługę instytucji i osób z niej korzystających; efekty pośrednie związane są z funkcjonowaniem łańcucha dostaw produktów i usług na rzecz działalności uwzględnianej przy szacowaniu efektów bezpośrednich (np. dostawy mediów, paliw, materiałów itp., usługi transportowe, budowlane i inne, ważne dla działalności prowadzonej w związku z instytucją kultury i w jego bezpośrednim otoczeniu; także usługi finansowe, ubezpieczeniowe, ewentualne usługi medyczne itp.). Trzeba podkreślić, że efekty pośrednie powstają także dzięki wydatkom ponoszonym przez odwiedzających w miejscu docelowym (turystów, odwiedzających jednodniowych w związku z odbywaną przez nich podróżą i pobytem na terenie, na którym działa instytucja kultury. Jest to przede wszystkim działalność obiektów noclegowych, punktów

---

²² Primary Economic Impact.

gastronomicznych, innych atrakcji turystycznych, z których korzystają odwiedzający, a także innych jednostek, które świadczą usługi na rzecz tej grupy).

- **efekty indukowane (SEI²³)**, które uwzględniają dalszy wzrost wydatków wywołany wzrostem przychodów w regionie (np. płac), wynikających z działania instytucji kultury.²⁴ Powstają one dzięki wydatkom (konsumpcyjnym i inwestycyjnym) ponoszonym przez zatrudnionych na rzecz działalności uwzględnianej przy szacowaniu efektów bezpośrednich i pośrednich. Szacując poziom efektów indukowanych uwzględnia się kolejne, następujące po sobie fazy wydatków; należy przy tym pamiętać, że u ich podstaw leży działalność instytucji kultury, stanowiąca niejako impuls do dalszych działań ekonomicznych. Etap ustalenia poziomu efektów indukowanych związany jest z koniecznością oszacowania mnożników ekonomicznych, wymagających analizy tablic przepływów międzygałęziowych (mnożniki input-output).²⁵

Badając szersze oddziaływanie mnożnikowe w obrębie regionu, autorzy zakładają, że istnieje współzależność lokalnych jednostek gospodarczych a oddziaływanie mnożnikowe jest tym większe, im bardziej lokalny przemysł turystyczny jest zintegrowany z innymi dziedzinami gospodarki w regionie i im mniej korzysta z działalności jednostek zewnętrznych. A zatem, wielkość mnożnika zależy od wielkości i struktury lokalnej gospodarki, która jest poddawana badaniu. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że regiony zurbanizowane, duże miasta, charakteryzują się zazwyczaj wyższym poziomem mnożnika, małe miasteczka i tereny wiejskie – mniejszym.²⁶ Na obszarach wiejskich mamy do czynienia ze zdecydowanie większymi „wyciekami” pieniądza a trzeba podkreślić, że im wycieki mniejsze, tym większe

---

²³ Secondary Economic Impact.

²⁴ Por. także Baker Associates: *Economic Impact of Glastonbury Festivals 2007*. Mendip District Council. Shepton Mallet 2007.

²⁵ Z badań przeprowadzonych w 2009 r. w Hiszpanii wynika na przykład, że mnożnik oszacowany dla obchodów Wielkiego Tygodnia w Sewilli wyniósł 2,14; przeciętny mnożnik dla regionu (Andaluzji) wynosi 1,51; oszacowania te oznaczają, że każde euro wydane w związku z obchodami Wielkiego Tygodnia przyniosło 2,14 euro, z czego 63 centy „wyciekły” poza region. Badanie pozwoliło także oszacować, że łączny efekt ekonomiczny tego wydarzenia to 1,22% PKB Sewilli oraz 0,7% PKB całej prowincji. Por.: J.L. Martin Nawarro, A. Garcia Sanchez, M.L. Palma Martos: *The Economic impact of Spring Feast in Sewille*.

²⁶ Np. analizując oddziaływanie *Glastonbury Festivals 2007* autorzy projektu zacytowali mnożniki zastosowane w innych tego typu badaniach, pokazując ich zróżnicowanie w zależności od rozmiarów regionu. I tak, przykład festiwalu w Edynburgu pokazuje, że mnożnik dla samego miasta kształtował się w granicach 1,38 – 1,69 (w zależności od badanego sektora gospodarki: zakwaterowanie, gastronomia itp.), dla całej Szkocji zaś już na poziomie 1,53 – 1,94. Por.: Baker Associates: *Economic Impact of Glastonbury Festivals 2007...*, op. cit., s. 14.

efekty mnożnikowe. Badania międzynarodowe pokazują ponadto, że mnożniki, obliczone dla działalności o charakterze turystycznym, są wyższe niż dla innych rodzajów działalności.²⁷

W dotychczas przeprowadzonych badaniach podkreśla się również, że efekty mnożnikowe zostają zakłócone wtedy, gdy w odniesieniu do danego działania region nie jest w stanie zapewnić podstawowych czynników produkcji (wykwalifikowani pracownicy, potencjał do realizacji inwestycji, kapitał, żywność). Łańcuch pośrednich efektów kończy się (lub znacząco ogranicza) w zasadzie w dwóch przypadkach: gdy wysoka skłonność do oszczędzania powstrzymuje dalsze wydawanie pieniędzy tych osób, czy jednostek gospodarczych, do których wpłynęły bezpośrednie wydatki związane z analizowaną instytucją/wydarzeniem oraz gdy popyt nie może być zaspokojony przez producentów z danego obszaru i strumień pieniędzy „wycieka” poza region. Wówczas producenci danego obszaru nie są w stanie dostarczyć potrzebnych dóbr i usług, a dostawcy będą ich poszukiwać u producentów z zewnątrz regionu. Biorąc to pod uwagę należy pamiętać, że niejednokrotnie turysta wydaje pieniądze na produkty, które są wytwarzane przez odległe jednostki gospodarcze (w odniesieniu do Pacanowa takim zagrożeniem jest np. zakup pamiątek, zabawek, które są wytwarzane w innych regionach). Spowoduje to odpływ pieniądza z danego regionu i przeniesienie efektu mnożnikowego poza jego terytorium – nastąpią „ubytki” efektu mnożnikowego na danym terenie i przeniesienie ich na inne obszary, niejednokrotnie geograficznie bardzo odległe. Przyczyną takich „ubytków” mogą być także podatki, wspomniane wyżej oszczędności, a w skali kraju – import dóbr i usług. Występuje wtedy konieczność „importu” czynników produkcji (pracy, kapitału, możliwości wytwórczych) spoza regionu, następuje odpływ dochodów z turystyki a zyski są odprowadzane poza region.²⁸

Analiza wpływu wydarzenia lub instytucji kultury na gospodarkę odnosi się również do jego oddziaływania na zmiany w poziomie i strukturze zatrudnienia. Szacuje się podobny mnożnik, który często jest przedmiotem kontrowersji i zróżnicowanych, czasami błędnych i nazbyt uproszczonych interpretacji. Uproszczone podejście zakłada, że jednostki gospodarcze, na które bezpośrednio lub pośrednio wpływa badana instytucja kultury (np. punkty gastronomiczne czy obiekty noclegowe), w pełni wykorzystują zatrudnionych pracowników i nie dysponują żadnymi rezerwami pracy, które mogą być wykorzystane w związku z otwarciem lub rozszerzeniem działalności instytucji kultury, a zatem muszą w całości zatrudnić nową kadrę, tworząc dla niej nowe stanowiska pracy. Tymczasem

---

²⁷ Tamże, s. 14.

²⁸ Por. także A. Konieczna-Domańska: *Gospodarka turystyczna Zagadnienia wybrane*. Wydawnictwo KANON, Warszawa 2007.

pracodawcy nie zawsze są zmuszeni zatrudniać nowy personel. Często, w odpowiedzi na zwiększony popyt, wykorzystują posiadane rezerwy zasobów pracy, zatrudniają dotychczasowy personel w zwiększonym wymiarze czasu pracy, zatrudniają dodatkowych pracowników na część etatu lub na krótki okres, dostosowany np. do sezonowego nasilenia ruchu. Trzeba ponadto pamiętać, że wiele prac może być podejmowanych przez osoby spoza regionu (wówczas następuje „wyciek” dochodów i miejsc pracy poza region. Te niebezpieczeństwa w mniejszym stopniu odnoszą się do instytucji kultury o ciągłym, całorocznym charakterze działania, gdzie istnieje konieczność zatrudniania stałego personelu. Badając problem zatrudnienia trzeba więc uwzględnić również to, skąd (z jakiej odległości od miejsca, w którym funkcjonuje instytucja kultury) przyjeżdżają zatrudnieni pracownicy, a zatem jaki jest zasięg jej oddziaływania.

Analiza literatury przedmiotu i dotychczas przeprowadzonych projektów umożliwia nie tylko wgląd w przyjęte rozwiązania metodologiczne, ale dostarcza także interesujących wyników badań.²⁹ Z uwagi na specyfikę omawianych wydarzeń kulturalnych oraz odrębne cechy otoczenia społeczno-ekonomicznego, wyniki te są często nieporównywalne, warto jednak przedstawić niektóre z nich oraz pokazać, jakie – w rezultacie tych badań – oszacowano współczynniki efektów mnożnikowych.

Tabela 9 Zestawienie współczynników efektów mnożnikowych dla regionu

Wydarzenie/Region	Mnożnik	Źródło
Obchody Wielkiego Tygodnia/ Sewilla	2,14	J.L. Martin Nawarro, A. Garcia Sanchez, M.L. Palma Martos
Festiwal/Glastonbury	1,38 – 1,69	Baker Associates
Festiwal/Grahamstown National Arts	2,56 – 3,16	M. Saayman, R. Rossouw
Londyn/The Royal Center Theatre,	1,5	D. Shellard
Londyn/ West End Theatre	1,5	T. Travers

Źródło: opracowanie własne.

Analiza poziomu mnożników, oszacowanych dla poszczególnych wydarzeń i instytucji kultury dowodzi, że mają one charakter zindywidualizowany i są dość zróżnicowane w zależności od:

²⁹ Por. np. A. Gelan, *Local economic impact. The British Open*. *Annals of Tourism Research*, 2003, vol. 30, no 2, ss. 406-425.

- rodzaju wydarzenia/institucji kultury,
- długości trwania wydarzenia,
- rodzaju działalności gospodarczej, którego dotyczą (hotelarstwo, transport, gastronomia itp.); mnożniki są wyższe w odniesieniu do tych rodzajów działalności, w odniesieniu do których w większym stopniu korzysta się z produktów i usług wytwarzanych w regionie; np. mnożniki dla gastronomii są z reguły wyższe ponieważ w większym stopniu korzysta się z lokalnych produktów rolnych i lokalnej siły roboczej,
- stopnia zurbanizowania regionu, do którego się odnoszą.

Warto w tym miejscu przywołać badania przeprowadzone przez A. Gelan i zwrócić uwagę na ich kompleksowość. Przeprowadzając ekonomiczną analizę wpływu wielkiej imprezy na gospodarkę lokalną Autor wziął pod uwagę nie tylko przychody, ale także finansowy wkład poniesiony przez lokalne instytucje sektora publicznego z badanego regionu (np. na poprawę infrastruktury, szkolenia zatrudnionego personelu, a także na promocję wydarzenia), ważne jest również uwzględnienie dofinansowania płynącego z instytucji centralnych (budżet centralny, instytucje spoza regionu). Ponieważ Autora interesowały tylko nowe strumienie pieniędzy, zasilające gospodarkę lokalną w związku z analizowanym wydarzeniem, nie brał pod uwagę sum wydanych przez władze lokalne wychodząc z założenia, że i tak pozostałyby one w regionie, chociaż pewnie zasiląby inną lokalną inicjatywę społeczną. Co więcej, w analizie efektów ekonomicznych wydarzenia nie zapomniano o odliczeniu wartości dóbr importowanych spoza regionu. Warto w tym miejscu przypomnieć, że w badaniach odnoszących się do małego regionu udział dóbr importowanych spoza jego obszaru będzie znacznie większy niż w odniesieniu do regionu większego.

Jeśli chodzi o wnioski metodologiczne z badania, Autor zwrócił uwagę na fakt, że ani wiedza o liczbie odwiedzających, ani znajomość poziomu wydatków nie gwarantują rzetelnej oceny wpływu imprezy na gospodarkę lokalną. **Najważniejszy jest udział wydatków przeznaczonych na produkty i usługi lokalne: im jest on większy, tym korzystniejsze oddziaływanie instytucji kultury, wydarzenia kulturalnego na gospodarkę regionu.** Dotyczy to także zakupów detalicznych: im więcej lokalnych sprzedawców jest zaangażowanych w obsługę turystów przyjeżdżających w związku z badaną instytucją/wydarzeniem, w tym większym stopniu naliczane marże pozostają w regionie. Odnosi się to również do całego łańcucha dostawców. Dążąc do uzyskania jak najkorzystniejszych efektów powinno się zatem przedsięwziąć działania, które zachęcą do ponoszenia wydatków na zakwaterowanie oraz zakupy dodatkowych usług w regionie, a nie poza nim, a także do włączenia poddostawców

tych produktów i usług. Im większy ich udział, tym większa marża pozostaje w regionie i tym większe rzeczywiste ekonomiczne oddziaływanie wydarzenia na region. Podobną konkluzję można odnieść do efektów oddziaływania mnożnika: w im większym stopniu kolejne wydatki związane są z produktami i usługami wewnątrz regionu, tym jego znaczenie dla społeczności lokalnej jest większe. Stąd można wyciągnąć wniosek bardziej generalny, niekoniecznie odpowiadający powszechnym oczekiwaniom i stereotypowym opiniom: **małe regiony, o niskim poziomie rozwoju, w tym regiony typowo wiejskie, nie są w stanie czerpać odpowiednio dużych i oczekiwanych korzyści ekonomicznych z imprez kulturalnych, sportowych, czy instytucji kultury o ile nie potrafią zachęcić odwiedzających do zakupu lokalnych produktów.** Uświadomienie tego faktu powinno wyzwać inicjatywy zmierzające do podnoszenia jakości produktów i usług lokalnych, pośrednio towarzyszących instytucji kultury, a nie tylko bezpośrednio z nim związanych.

Jednym z bardziej interesujących rezultatów przeprowadzanych w ostatnich latach badań jest oszacowanie na przykładzie Glastonbury Festival 2007 ekonomicznego oddziaływania festiwalu zarówno na węższy, jak szerzej rozumiany region, a więc nie tylko na miejscowość, w której jest on organizowany, ale także na cały region Mendip oraz na położone w odległości 50 km półmilionowe miasto Bristol.³⁰ Oszacowań dokonano posługując się kilkoma uzupełniającymi się narzędziami badawczymi, były do tego jednak potrzebne wartości mnożników obliczonych w Scottish Tourism Multiplier Study (STMS).

Szczegółowych rezultatów dostarczył także projekt badawczy zrealizowany w RPA, na przykładzie Grahamstown National Arts Festiwal.³¹ Badając wydatki uczestników festiwalu (*festinos*) oraz korzystając z *social accounting matrix* (SAM) Autorom udało się oszacować nie tylko efekty bezpośrednie, pośrednie i indukowane w odniesieniu do całego przedsięwzięcia, ale także rozszacować je na szereg rodzajów działalności gospodarczej: handel, hotelarstwo i gastronomia, transport i usługi w zakresie komunikacji, usługi finansowe, przemysł i inne. Wykorzystując mnożniki odnoszące się do zatrudnienia oszacowano również liczbę nowych miejsc pracy, również w podziale na wybrane rodzaje działalności. Podobnie jak A. Gelan, Autorzy badań południowoafrykańskich podkreślają, że:

- a) wyższe mnożniki odnoszą się do obszarów miejskich, niższe do wiejskich (ze względu na większą możliwość wydawania pieniędzy w ramach obszaru),

³⁰ Baker Associates: *Economic impact of Glastonbury Festivals 2007...*, op. cit.

³¹ M. Saayman, R. Rossouw: *The significance of festivals to regional economies: measuring the economic value of the Grahamstown National Arts Festiwal in South Africa*. *Tourism Economics*, 2011, 17 (3), s. 603 i nast.

- b) mnożniki są zróżnicowane w zależności od rodzaju działalności (wyższe tam, gdzie w większym stopniu korzysta się z produktów i usług wytwarzanych w regionie; np. mnożniki dla gastronomii są z reguły wyższe ponieważ w większym stopniu korzysta się z lokalnych produktów rolnych i lokalnej siły roboczej),
- c) próba zwiększenia mnożnika wymaga intensyfikacji produkcji lokalnej związanej z instytucją kultury oraz z obsługą przyjezdnych, a także rozszerzenia oferty turystycznej, dołączenia innych atrakcji, które zachęcą turystów do dłuższego pobytu.

Przegląd przeprowadzonych w ostatnich latach badań pozwala wskazać na następujące potencjalne elementy społeczno-gospodarczego oddziaływania wydarzenia/instytucji kultury na region:

- zmiana struktury gospodarki lokalnej i/lub regionalnej,
- aktywizacja lokalnej produkcji przemysłowej, związanej z przedmiotem działalności instytucji kultury, zaopatrzeniem przemysłu turystycznego, pamiątkarstwem,
- rozwój turystyki, zmiana jej struktury, wydłużenie sezonu,
- wielkość i struktura zatrudnienia,
- gęstość i jakość sieci transportowej, wykorzystanie środków transportu,
- zmiana atrakcyjności inwestycyjnej terenu, zmiana wartości gruntów.

3.4. Narzędzia badawcze

Badanie przeprowadzono przy pomocy dwóch metod: sondażu diagnostycznego i analizy dokumentów. Dla potrzeb sondażu przygotowano dwa narzędzia badawcze. Zostały one dostosowane do grup interesariuszy uczestniczących w rozwoju, funkcjonowaniu Europejskiego Centrum Bajki i/lub korzystających z jego usług:

- odwiedzających (zarówno turystów, jak i jednodniowych wycieczkowiczów),
- różnych grup rezydentów, lokalnych jednostek gospodarczych, władz urzędów lokalnych i organizacji pozarządowych, bezpośrednio lub pośrednio uczestniczących w realizacji przedsięwzięć związanych z ECB³².

Obydwa narzędzia miały cechy sondażu diagnostycznego, realizowanego różnymi technikami i narzędziami badawczymi: badania wśród odwiedzających, tzn. po stronie popytu, przeprowadzono stosując wywiady skategoryzowane metodą PAPI (wywiady bezpośrednie

---

³² Zastosowane w projekcie wzory narzędzi badawczych znajdują się w Aneksie, Załącznik 1.

realizowane przy pomocy ankiety papierowej) i CAWI (wywiady bezpośrednie realizowane za pośrednictwem Internetu). Uzupełnieniem powyższych kwestionariuszy były przeprowadzone wywiady pogłębione, oparte na uprzednio przygotowanym scenariuszu (IDI) wśród liderów opinii. Jeśli chodzi o kwestionariusz przygotowany do badania odwiedzających, był on wspólny dla turystów i odwiedzających jednodniowych i składał się z trzech głównych części (omówionych niechronologicznie):

Pytań charakteryzujących pobyt turystów na badanym terenie:

- a) główny cel wizyty w Pacanowie i jej długość,
- b) w odniesieniu do turystów – rodzaj wykorzystywanej bazy noclegowej,
- c) częstotliwość przyjazdu do badanej miejscowości (liczba wizyt z noclegiem i bez),
- d) wielkość grupy (gospodarstwa domowego), która wspólnie odwiedziła ECB.

Jeśli chodzi o główny cel podróży, przy ustalaniu kafeterii posłużono się klasyfikacją dostosowaną do specyfiki ruchu turystycznego w Pacanowie i potrzeb wynikających z przyjętych w projekcie założeń; warto podkreślić, że podjęto próbę bardziej szczegółowego rozpoznania charakteru wizyt, których głównym celem było uczestnictwo w kulturze. Pytanie to pozwoliło określić, czy respondent jest twórcą, widzem (publicznością), członkiem obsługi czy też osobą towarzyszącą.

- Pytań charakteryzujących ponoszone wydatki, zarówno na terenie odwiedzanym, jak i przed podróżą, ale dokonywane – przynajmniej w części – na rzecz jednostek zlokalizowanych na badanym terenie (np. zakup biletów do muzeum, dokonany w miejscu stałego zamieszkania turystów, rezerwacja i wcześniejszy zakup usług noclegowych itp.). Z punktu widzenia badania niezmiernie ważna jest struktura rodzajowa wydatków, a zatem w narzędziach badawczych uwzględniono podział wydatków na sześć głównych grup:
  - a) noclegi,
  - b) wyżywienie (w tym odrębnie usługi gastronomiczne zakupione w barach, restauracjach, stołówkach i zakup produktów spożywczych),
  - c) transport (w tym zakup paliwa i/lub biletów na przejazdy) ,
  - d) usługi rekreacyjne (w tym zakup biletów do muzeum, wydatki na inne usługi rozrywkowe),

- e) zakupy upominków, pamiątek związanych z odwiedzaną imprezą lub instytucją kultury (ze szczególnym uwzględnieniem wydatków związanych z Koziołkiem),
  - f) pozostałe wydatki.
- Pytań charakteryzujących miejsce zamieszkania respondentów i datę wizyty w ECB. Miejsce zamieszkania, ustalone przy pomocy kodu pocztowego pozwoliło ustalić, w jakiej odległości w stosunku do terenu objętego badaniem mieszkają badani, jakie są główne obszary emitujące ruch turystyczny do Pacanowa. Ma to ogromne znaczenie dla oceny oddziaływania ECB na regiony sąsiedzkie.

W tej części kwestionariusza, która została poświęcona wydatkom jednostką objętą badaniem była osoba indywidualna lub grupa osób, dysponujących wspólnym budżetem i wspólnie finansujących wydatki (w badaniach często nazywana tymczasowym gospodarstwem domowym). Podobne rozwiązania są powszechnie stosowane w tego typu badaniach ze względu na fakt, że respondenci podróżujący wspólnie (np. rodziny) nie są w stanie rozdzielić wydanych kwot na te, które zostały przeznaczone na potrzeby poszczególnych uczestników. Taki sposób badania jest stosowany w badaniach ogólnopolskich, jest także zalecany przez UNWTO³³, jak również stosowany w innych krajach, zarówno europejskich, jak i pozaeuropejskich. Istotną z punktu widzenia metodologii badań wydatków zasadą ustalania ich wielkości jest w pierwszym rzędzie pytanie o całą pozostawioną w badanej miejscowości (regionie) sumę, a następnie o szacunkowy podział ogółu wydatków na grupy wymienione w ankiecie. Zgodnie z zaleceniami UNWTO, w badaniu z grupy wydatków na turystykę wyłączono: a) zakupy w celach handlowych, tj. w celu odsprzedania, b) inwestycje kapitałowe dokonywane na odwiedzanym terenie, c) darowizny gotówkowe na rzecz krewnych i znajomych, a także darowizny dla instytucji. Ta pierwsza grupa wydatków może być wyłączona zarówno za pomocą pytania o główne cele przyjazdu do badanego regionu, jak i o rodzajową strukturę wydatków. Te założenia metodologiczne nie odbiegają od tych, które zostały zastosowane w badaniu pilotażowym.

Główne narzędzie przygotowane dla potrzeb badania rezydentów miało przede wszystkim na celu poznanie opinii różnych grup interesariuszy na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB na region. Ankieta zawierała 22 pytania, które można podzielić na pięć grup:

---

³³ *Collection of Tourism Expenditure Statistics. A Technical Manual.* WTO Madryt 1995, s. 37.

- pytania dotyczące oceny wpływu ECB na wzrost szeroko pojmowanej jakości życia w gminie (poprawa estetyki miasta, korzyści w zakresie kształcenia i wychowania młodzieży, poczucie dumy mieszkańców, lepsze warunki życia),
- pytania o ocenę wpływu ECB na atrakcyjność gminy z punktu widzenia turystyki przyjazdowej, wykorzystanie badanej instytucji do promocji gminy, opinia na temat skuteczności działań władz lokalnych zmierzających do podniesienia atrakcyjności gminy itp.,
- pytania dotyczące osobistych korzyści wynikających z ECB,
- pytania odnoszące się do wpływu ECB na rozwój gospodarczy gminy (poprzez spodziewane inwestycje turystyczne, tworzenie miejsc pracy, stymulację rozwoju przedsiębiorczości, podnoszenie dochodów ludności itp.),
- pytania o zasadność ponoszenia wydatków w związku z funkcjonowaniem ECB.

Oceny dokonywano w skali punktowej od -10 (całkowicie się nie zgadzam) do +10 punktów (zgadzam się w pełni).

Ostatnim narzędziem badawczym, wykorzystanym w projekcie, były swobodne wywiady pogłębione, przeprowadzone wśród liderów opinii. Tematyka wywiadów koncentrowała się wokół następujących grup problemowych: historia rozwoju ECB, władze lokalne a instytucja kultury, planowane kierunki działań, ECB jako inicjatywa sprzyjająca rozwojowi przedsiębiorczości lokalnej, potencjalne konflikty interesów wokół ECB.

Jak już wspomniano wyżej, w badaniu wykorzystano również metodę analizy treści dokumentów dostarczonych przez Europejskie Centrum Bajki oraz gminę Pacanów.

3.5. Przebieg badań

3.5.1. Czas i miejsce realizacji badania

Badania empiryczne zostały zrealizowane na terenie gminy Pacanów w okresie lipiec – październik 2011 roku. Termin realizacji badań terenowych obejmował dwa kluczowe z punktu widzenia wykonawców badania okresy:

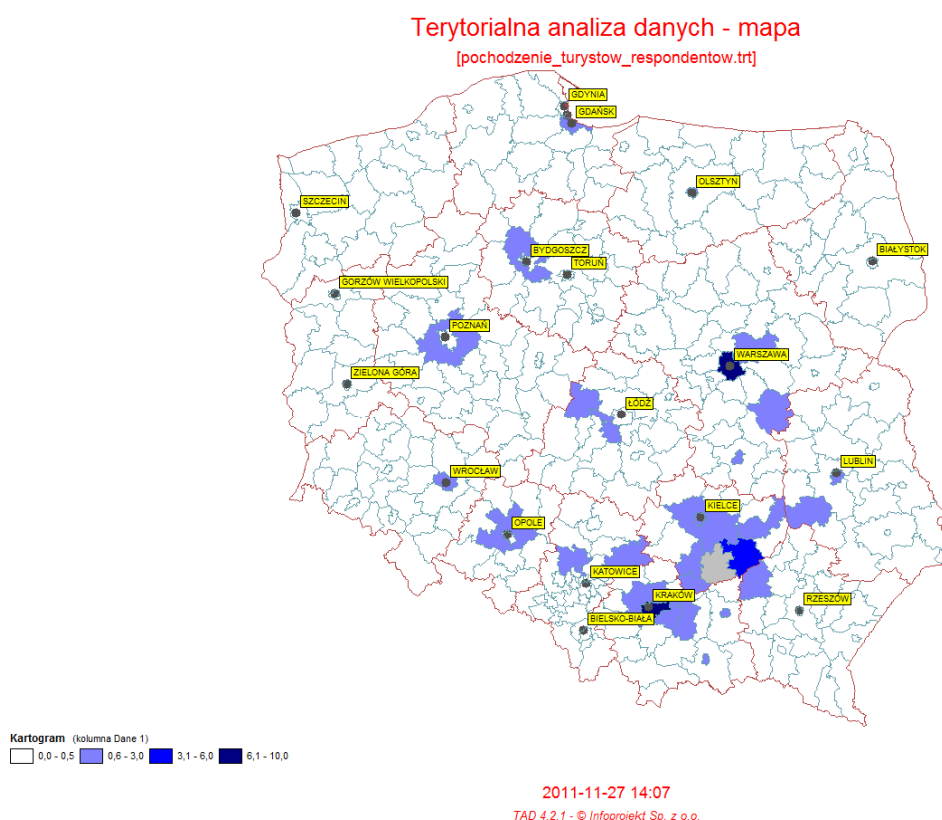
- wakacyjną intensyfikację ruchu turystycznego w Pacanowie,
- ruch turystyczny związany z wycieczkami szkolnymi realizowanymi w semestrze zimowym roku szkolnego 2011 – 2012.

Formularze ankietowe skierowane do turystów zostały dystrybuowane w formie papierowej (punktem dystrybucji była kasa ECB) oraz w formie strony internetowej (www.bylemwpacanowie.pl). Formularze ankietowe skierowane do rezydentów były dystrybuowane w wersji papierowej.

3.5.2. Informacje o próbie

Dobór próby turystów był realizowany w sposób losowy. Próba turystów, którzy wypełnili ankietę wynosi 71 osób. Miejsce zamieszkania turystów przedstawiono na Rysunku 3.

Rysunek 3 Miejsce zamieszkania turystów uczestniczących w badaniu

Źródło: obliczenia własne.

Dobór rezydentów był realizowany w sposób celowy, w populacji mieszkańców gminy Pacanów (w rozumieniu Kodeksu Cywilnego) wyodrębniono następujące grupy interesariuszy i zdecydowano się poddać analizie grupę 190 rezydentów, w skład której wchodzi:

- mieszkańcy gminy Pacanów – 20 osób;
- przedsiębiorcy posiadający siedzibę lub zakład na terenie gminy Pacanów - 22 osoby;
- rolnicy posiadający gospodarstwo rolne w obszarze gminy Pacanów – 5 osób;
- nauczyciele Szkoły Podstawowej im. Kornela Makuszyńskiego w Pacanowie – 15 osób;
- nauczyciele Gimnazjum nr 1 im. Michała Janasa w Pacanowie – 10 osób;
- uczniowie Gimnazjum nr 1 im. Michała Janasa w Pacanowie – 10 osób;
- nauczyciele Szkoły Podstawowej im. Jana Brzechwy w Ratajach Słupskich – 17 osób;
- uczniowie Szkoły Podstawowej im. Jana Brzechwy w Ratajach Słupskich – 8 osób;
- czytelnicy Gminnej Biblioteki Publicznej w Pacanowie – 10 osób;
- pracownicy Urzędu Gminy Pacanów – 10 osób;
- pracownicy aptek i ośrodków zdrowia na terenie gminy Pacanów – 10 osób;
- członkowie Stowarzyszenia Miłośników Gminy Pacanów – 10 osób;
- członkowie Stowarzyszenia G-5 Lokalnej Grupy Działania – 10 osób;
- pracownicy Banku Spółdzielczego w Pacanowie – 5 osób;
- księża – 2 osoby;
- siostry zakonne (Zgromadzenie Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia, Dom w Pacanowie) – 6 osób;
- pracownicy restauracji na terenie gminy Pacanów (Bajkowa i Koziółek Matolek) – 5 osób;
- radni Gminy Pacanów – 15 osób.

Ze względu na fakt iż respondent może być członkiem kilku powyższych grup interesariuszy osobie odpowiedzialnej za zebranie tych danych zwrócono uwagę, że jeden rezydent może wypełnić tylko jedną ankietę. Powyższa struktura rezydentów odzwierciedla w możliwie najsilniejszym stopniu strukturę lokalnych liderów opinii w gminie Pacanów.

4. Skala oddziaływania instytucji kultury na region

4.1. Efekty bezpośrednie

4.1.1. Analiza wydatków osób odwiedzających

Pierwotnym założeniem projektu było zbadanie dwóch potoków podróźnych, przyjeżdżających do Pacanowa: turystów (tzn. osoby, które zatrzymują się na danym terenie co najmniej na jedną noc, a zatem korzystają z miejscowej bazy noclegowej), oraz „odwiedzających jednodniowych”, czasami zwanych także „wycieczkowiczami”, którzy na danym terenie nie nocują. Podział potoku podróźnych na te dwie grupy jest z ekonomicznego punktu widzenia nie do przecenienia z uwagi na zupełnie inny wymiar ich oddziaływania na gospodarkę lokalną oraz inny rodzaj infrastruktury, która jest niezbędna do ich obsłużenia. W odniesieniu do ruchu podróźnych, z jakim mamy do czynienia w Pacanowie, założenie to okazało się niemożliwe do zrealizowania z uwagi na miażdżącą przewagę wizyt jednodniowych, znikome znaczenie ruchu turystycznego (z noclegiem) i brak możliwości dotarcia - w rozsądnym czasie i rozsądnym kosztem – do satysfakcjonującej grupy respondentów zatrzymujących się na noc. Analiza jest zatem oparta na badaniach ruchu jednodniowego a tam, gdzie jest to potrzebne do dalszych oszacowań – wsparta danymi z badań ogólnopolskich.

Tabela 10 Struktura osób odwiedzających wg głównego celu podróży

Główny cel podróży	Udział (w %)
Odwiedziny w ECB jako główny cel podróży	55,8
Odwiedziny w ECB „przy okazji”	17,3
ECB jako jedna z atrakcji odwiedzanych podczas pobytu w pobliżu	25,0
Uczestnik imprezy organizowanej przez ECB	1,9

Źródło: obliczenia własne.

Dla zdecydowanej większości respondentów ECB stanowiło główny cel podróży (55,8%), który wybrali z rozmysłem i specjalnie, bądź było jedną z atrakcji odwiedzanych w trakcie pobytu w okolicy (25%). W badaniu dominują turyści indywidualni (od 1 do 4 osób); trudno te dane uznać za dobrze odzwierciedlające strukturę ruchu zwłaszcza jeśli uwzględnimy, że znaczącą grupę odwiedzających Pacanów stanowią zorganizowane wycieczki dzieci i młodzieży.

Tabela 11 Przeciętne wydatki osób odwiedzających

	Turyści	Odwiedzający jednodniowi
Udział tej grupy w populacji respondentów (w %)		83,10
Wydatki przed podróżą (w zł/osobę)	75,0	53,3
w tym (w %):		
• transport	100,0	69,2
Wydatki w Pacanowie (w zł/osobę)	317,0	52,0
w tym (w %):		
• noclegi	22,1	0,0
• wyżywienie	50,5	23,8
• transport (paliwo, bilety)	11,0	12,6
• usługi rekreacyjne, rozrywkowe	10,1	31,4
• upominki	6,3	14,0
• inne zakupy	0,0	12,8
• inne wydatki	0,0	5,4

Źródło: obliczenia własne.

Omawiając strukturę wydatków warto bliżej przyjrzeć się sumom przeznaczonym na wyżywienie, usługi rekreacyjne i kulturalne oraz zakupy. Badani odwiedzający jednodniowi blisko 83,3% wydatków na wyżywienie przeznaczili na usługi gastronomiczne (restauracje, bary, stołówki), 16,4% na zakup artykułów spożywczych i napojów bezalkoholowych a pozostałe 0,3% na papierosy i napoje alkoholowe. Wśród wydatków na usługi rekreacyjne i rozrywkowe niemal całe sumy przeznaczono na zakup biletów do ECB, jeśli chodzi natomiast o zakupy upominków ponad 80% na różne postaci Koziółka Matołka. Analizując strukturę wydatków warto zwrócić także uwagę na stosunkowo duży udział sum przeznaczonych na inne zakupy oraz inne wydatki. Do tych pierwszych należy zaliczyć wydatki związane z różnymi zakupami robionymi niejako „przy okazji”, do drugiej – na przykład wydatki ponoszone na pobliskim placu zabaw dla dzieci. W badanej próbie odwiedzający jednodniowi stanowili 83,10% ogółu respondentów. Zestawiając powyższe informacje z kwotami oszacowanymi przez Instytut Turystyki w 2010 roku wydatki Polaków turystów oszacowano w podróżach krótkich (do 5 dni) na kwotę 63 zł/dzień pobytu.

4.1.2. Wydatki instytucji kultury

Wydatki ECB oszacowano na podstawie poddanych analizie sprawozdań finansowych za rok 2010³⁴. W strukturze wydatków wyodrębniono te kwoty, które zasiliły finanse podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych, wynoszą one łącznie: 2.815.068,51 zł³⁵.

4.1.3. Szacunek wielkości efektów bezpośrednich

Na potrzeby oszacowania wielkości efektów bezpośrednich przyjęto następujące wartości:

- Liczba osób, które odwiedziły ECB w 2010 roku = 43.315 osób³⁶,
- Liczba osób, które odwiedziły ECB w okresie 1/01/2011 do 31/10/2011 = 48.117 osób³⁷,
- Procent osób odwiedzających pozostających w Pacanowie dłużej niż 1 doba = 16,90%³⁸,
- Procent turystów jednodniowych = 83,10%³⁹,
- Przeciętny okres pobytu turystów krótkookresowych = 2,90 dnia⁴⁰,
- Przeciętny poziom wydatków turystów jednodniowych = 52,0 zł / osobo-dzień⁴¹,
- Przeciętny poziom wydatków związanych z pobytem turystów w Pacanowie w okresie dłuższym niż jeden dzień = 317 zł / osoba⁴²,
- Wydatki instytucji kultury = 2.815.068,51 zł⁴³.

Wartość efektów bezpośrednich ujęto poniższym wzorem:

$$PEI = E_E + E_V^{44} \quad (4.1.)$$

Gdzie:

³⁴ Szerzej patrz rozdział 2.2.2. niniejszego opracowania.

³⁵ Kwota obejmuje następujące pozycje wydatków: wynagrodzenia osobowe i bezosobowe: 866.597,25 zł, ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia: 151.596,05 zł, zakup usług obcych: 1.276.421,84 zł, zużycie materiałów i energii: 507.136,45 zł, podatki i opłaty: 13.317,92 zł. Szerzej patrz rozdział 2.2.2.

³⁶ Por. rozdz. 2.2.2.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Por. rozdz. 4.1.1.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ Por. rozdz. 4.1.2.

⁴⁴ Suma wydatków instytucji kultury i wydatków turystów.

$$E_V = E_{STV} + E_{LTV}^{45} \quad (4.2.)$$

Wydatki turystów jednodniowych można obliczyć stosując następujący iloczyn:

$$E_{STV} = AE_{ST} \times VR_{ST} \times V^{46} \quad (4.3.)$$

Wydatki turystów pozostających dłużej niż jeden dzień można obliczyć stosując następujący iloczyn:

$$E_{LTV} = AE_{LT} \times VR_{LT} \times AVP_{LT} \times V^{47} \quad (4.4.)$$

W oparciu o przedstawione powyżej dane możemy obliczyć wydatki poniesione przez turystów w związku z pobytem w Pacanowie w roku 2010 i 2011 na kwotę:

Zmienna	Rok 2010	Rok 2011	Razem
E_{LTV}	2 320 514,50	2 577 772,04	4 898 286,54
E_{STV}	1 871 727,78	2 079 231,80	3 950 959,58
E_V	4 192 242,28	4 657 003,85	8 849 246,12
E_E	2 815 068,51	Bd.	2 815 068,51
PEI	7 007 310,79	4 657 003,85	11 664 314,63

Źródło: obliczenia własne.

4.2. Efekty pośrednie

Przeprowadzone w 2011 roku badania wśród rezydentów pozwalają stwierdzić, że ogólnie biorąc opinie co do wpływu Europejskiego Centrum Bajki na region są nadspodziewanie pozytywne, dojrzałe i optymistyczne. Wszystkie grupy interesariuszy dostrzegają nie tylko zwiększenie ruchu turystycznego w mieście (ocena +7,3), ale także bardzo pozytywne oddziaływanie ECB na rozpoznawalność Pacanowa (+7,3), jego wygląd estetyczny (+6) i w konsekwencji dobre wykorzystanie instytucji kultury, jaką jest ECB, do promocji miasta (+7,3). W rezultacie takie postrzeganie roli ECB wpływa na wzrost poziomu patriotyzmu lokalnego; świadczy o tym chociażby fakt, że wszystkie badane grupy mieszkańców w dużym

⁴⁵ Suma wydatków turystów jednodniowych (STV) i turystów pozostających dłużej niż jeden dzień (LTV).

⁴⁶ Iloczyn przeciętnych wydatków dziennych turystów jednodniowych, procentu turystów jednodniowych, wielkości ruchu turystycznego związanego z instytucją kultury.

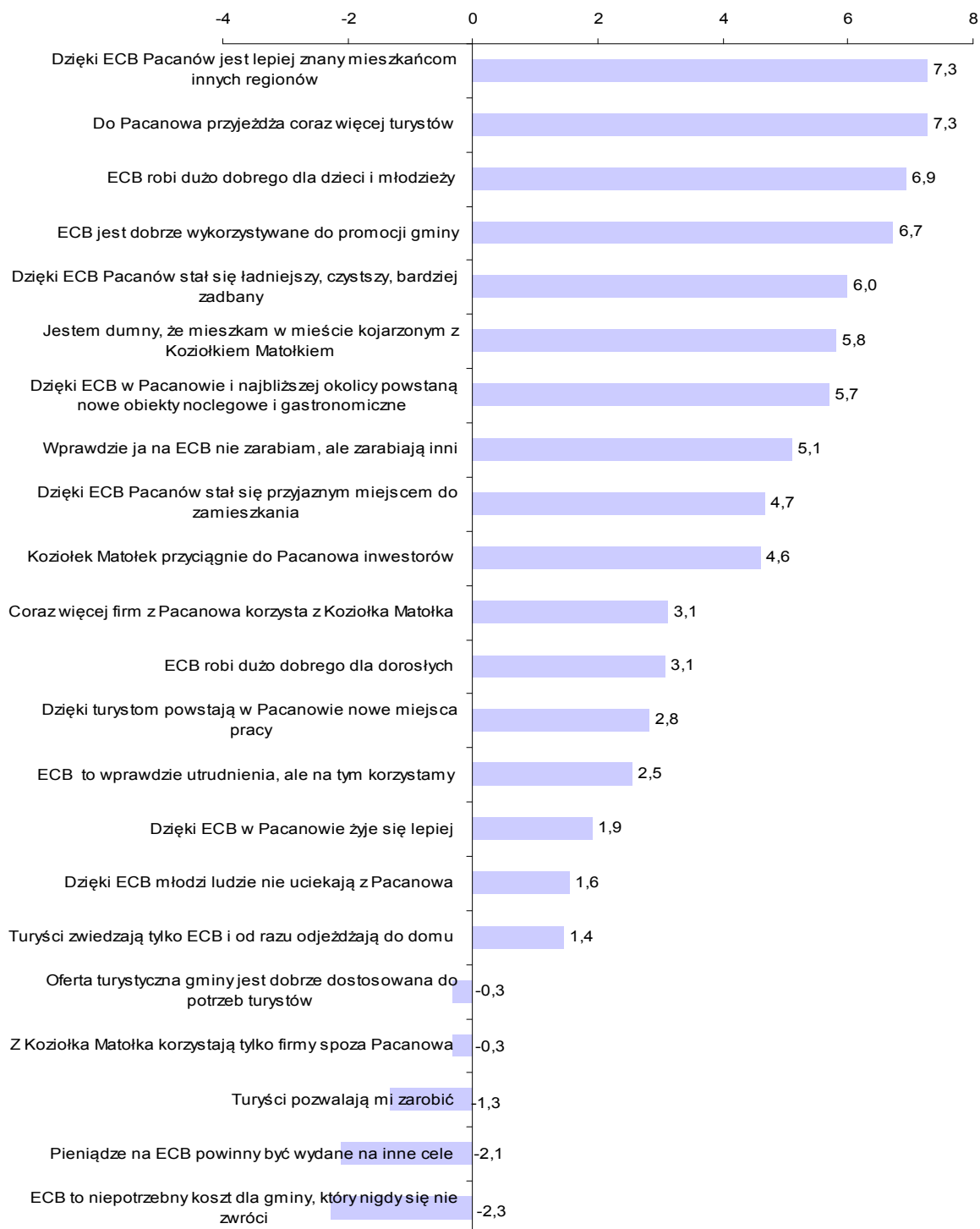
⁴⁷ Iloczyn przeciętnych wydatków dziennych turystów pozostających dłużej niż jeden dzień, przeciętna długość pobytu, procentu turystów jednodniowych, wielkości ruchu turystycznego związanego z instytucją kultury.

stopniu identyfikują się z twierdzeniem „*jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziołkiem Matołkiem*” (por. rys. 4).

W dużym stopniu badani dostrzegają zarówno ogólne pozytywne efekty społeczne (*ECB robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży – ocena +6,9, Pacanów staje się coraz bardziej przyjaznym miejscem do zamieszkania – +4,7, w mieście żyje się lepiej*), jak i konkretny wymiar ekonomiczny. Ten ostatni nie zawsze jest wprowadzicie tak jednoznaczny i tak silnie pozytywny, niemniej jednak badani wyraźnie widzą i doceniają możliwość osiągnięcia dodatkowych korzyści materialnych w związku z ECB (ale zwraca uwagę fakt, że dostrzega się raczej możliwość zarabiania przez innych, nie przez siebie!), powstawanie nowych miejsc pracy, a w przyszłości – szansę na przyciągnięcie do Pacanowa nowych inwestycji, zwłaszcza w branży turystycznej (*dzięki ECB powstaną w Pacanowie i najbliższej okolicy nowe miejsca noclegowe i gastronomiczne – ocena +5,7 pkt.*).

Warto zwrócić uwagę, że postrzeganie zjawisk, które mogą być z punktu widzenia mieszkańców potencjalnie kontrowersyjne, również nie jest negatywne w takim stopniu, w jakim można by się tego spodziewać. Biorąc pod uwagę oceny średnie, badani raczej nie zgadzają się ze stwierdzeniem, że *z Koziołka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa* (ocena -0,3), nie uważają, że *pieniądze na ECB powinny być wydane na inne cele* (-2,1) oraz w większości nie sądzą, że *ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci* (-2,3).

Rysunek 4 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: respondenci ogółem (skala ocen -10 +10)

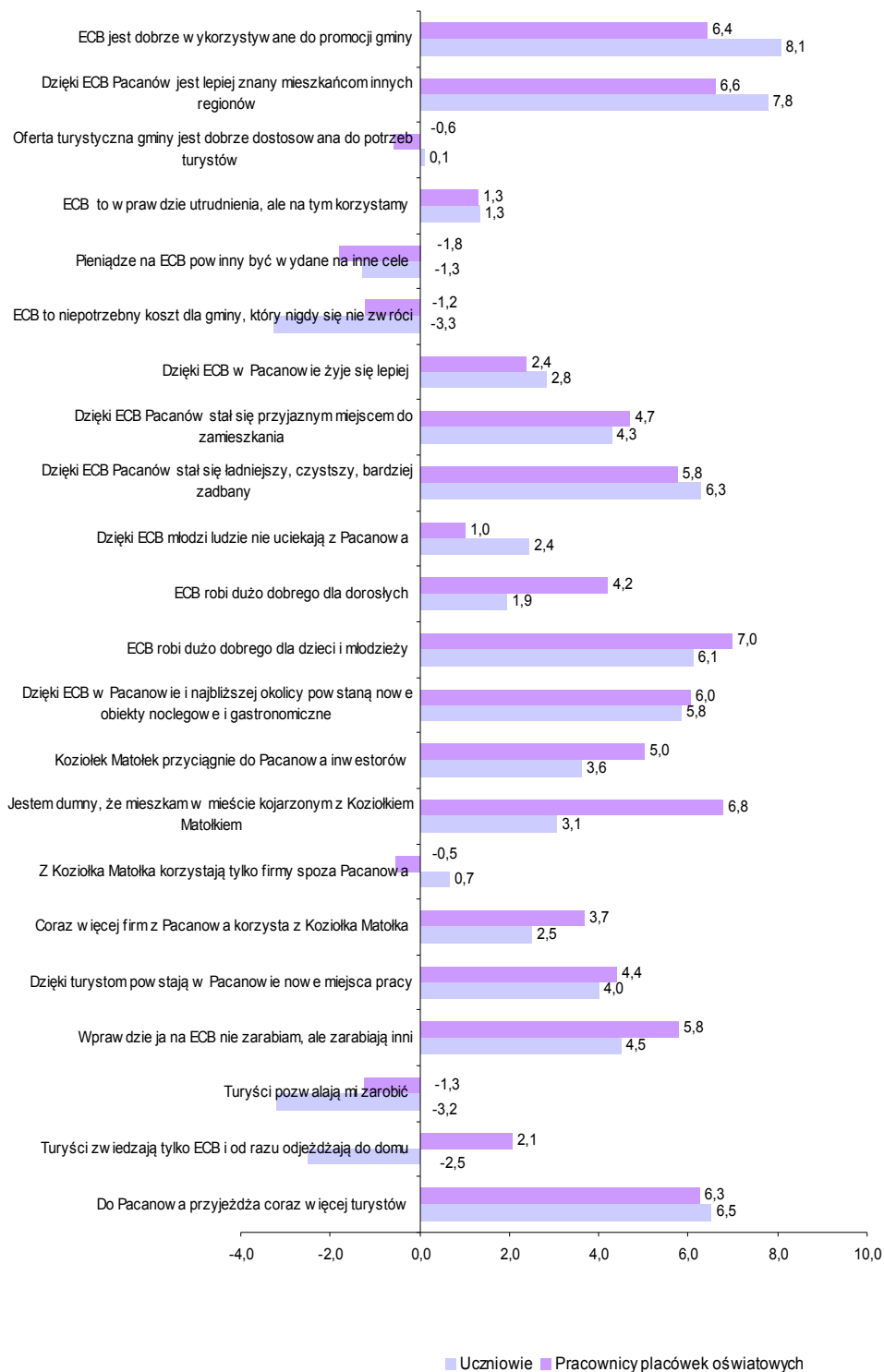
Źródło: obliczenia własne.

Przedstawiona wyżej ocena społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB na region ma charakter uśredniony, obejmujący wszystkich badanych. Mimo, że jest ona bardzo ważna, bowiem obejmuje całą społeczność miasta, warto przeanalizować także, jak ECB jest odbierane przez poszczególne grupy mieszkańców, w różnym stopniu korzystające z ECB i w różnym stopniu zaangażowane w jego funkcjonowanie. W tym celu badaną zbiorowość podzielono na 10 grup:

- uczniowie,
- pracownicy placówek oświatowych i wychowawczych,
- przedsiębiorcy,
- pracownicy urzędu gminy i samorządu lokalnego,
- członkowie organizacji pozarządowych, stowarzyszeń,
- pracownicy służby zdrowia, aptekarze,
- osoby duchowne,
- pracownicy punktów gastronomicznych,
- mieszkańcy i przechodnie,
- pozostali respondenci.

Jeśli chodzi o uczniów i pracowników placówek oświatowych i wychowawczych – a więc grupę społeczną, która jest najbardziej bezpośrednim beneficjentem ECB – ich opinie są dość spójne, bardzo do siebie zbliżone i koherentne z opiniami ogółu badanych (rys. 5). Respondenci z tej grupy dostrzegają zarówno zwiększenie liczby przyjazdów, jak i pozytywne oddziaływanie ECB na rozpoznawalność Pacanowa, możliwość wykorzystania ECB do promocji miasta (zwłaszcza podkreślają to uczniowie). Wpływa to na poziom patriotyzmu lokalnego i dumy z własnego miasta (w większym stopniu wśród pracowników placówek oświatowych, w mniejszym wśród uczniów). Obydwie grupy zgodnie wysoko oceniają znaczenie ECB dla dzieci i młodzieży (*ECB robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży*). Pracownicy placówek oświatowych wprawdzie nie widzą dla siebie bezpośrednich szans zarabiania, dostrzegają jednak takie możliwości dla innych.

Rysunek 5 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: uczniowie, pracownicy placówek oświatowych

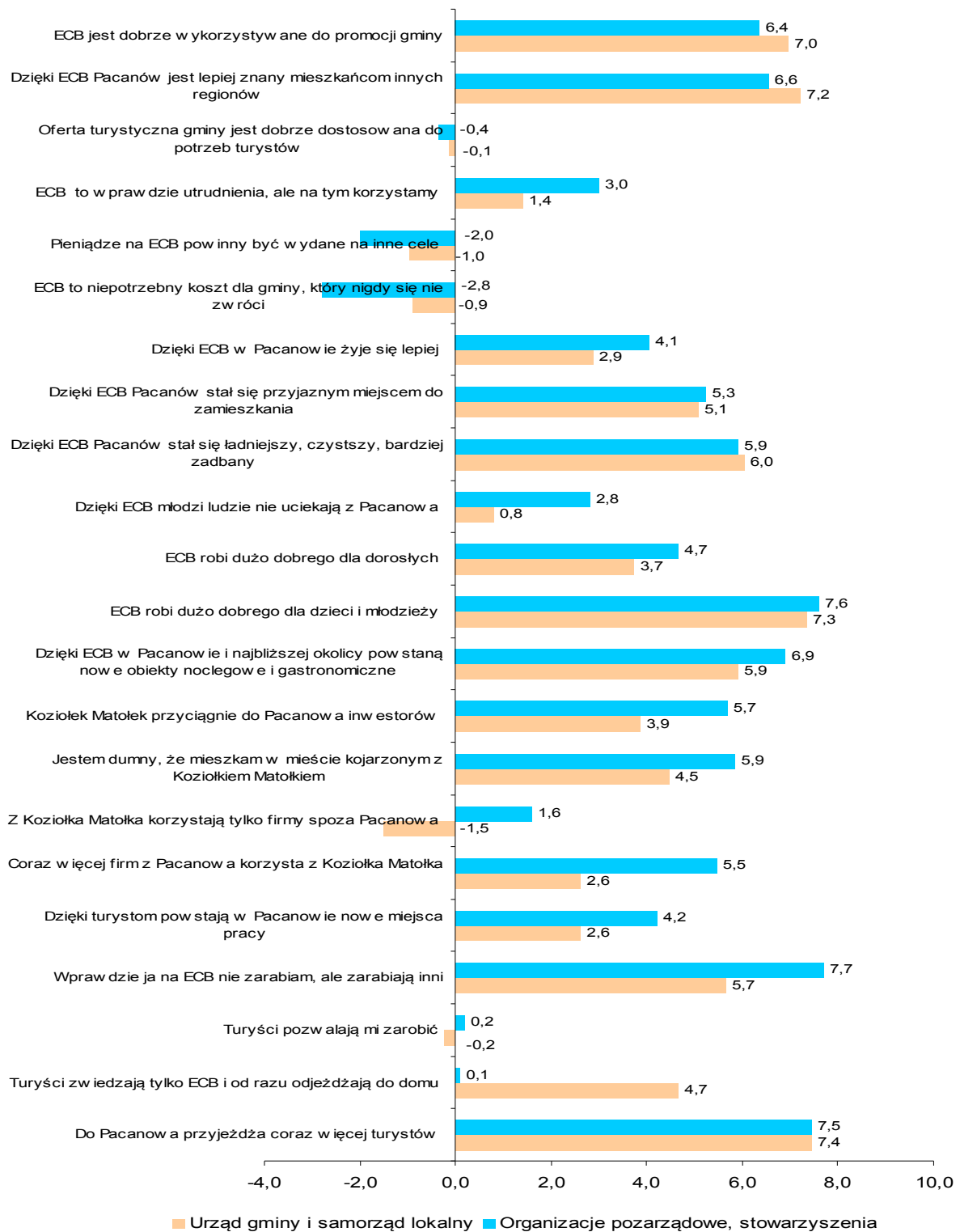

Źródło: obliczenia własne.

Druga, bardzo ważna, wpływowa, a czasem nawet „decyzyjna” grupa respondentów to pracownicy urzędu gminy, samorządu lokalnego, członkowie organizacji pozarządowych (rys. 6). Opinie w tym gronie badanych są dość zbliżone, chociaż wśród członków organizacji pozarządowych można zauważyć zdecydowanie większy optymizm co do potencjalnego i przyszłego oddziaływania ECB (*Koziołek przyciągnie do Pacanowa więcej inwestorów, coraz więcej firm korzysta z Koziołka Matołka, dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy, wprowadzie ja nie zarabiam na ECB, ale zarabiają inni*). Pomiedzy pracownikami urzędu gminy i samorządu lokalnego a członkami organizacji pozarządowych istnieje także istotna rozbieżność w ocenie tego, kto przede wszystkim korzysta z Koziołka Matołka: członkowie organizacji pozarządowych zdecydowanie częściej przychylają się do opinii, że z przedsięwzięcia korzystają w głównej mierze firmy spoza Pacanowa. Zwraca uwagę fakt, że ani jedni, ani drudzy nie uważają pieniędzy przeznaczonych na ECB za stracone, za niepotrzebny koszt dla gminy i nie uznają, że powinny być one przeznaczone na inne cele.

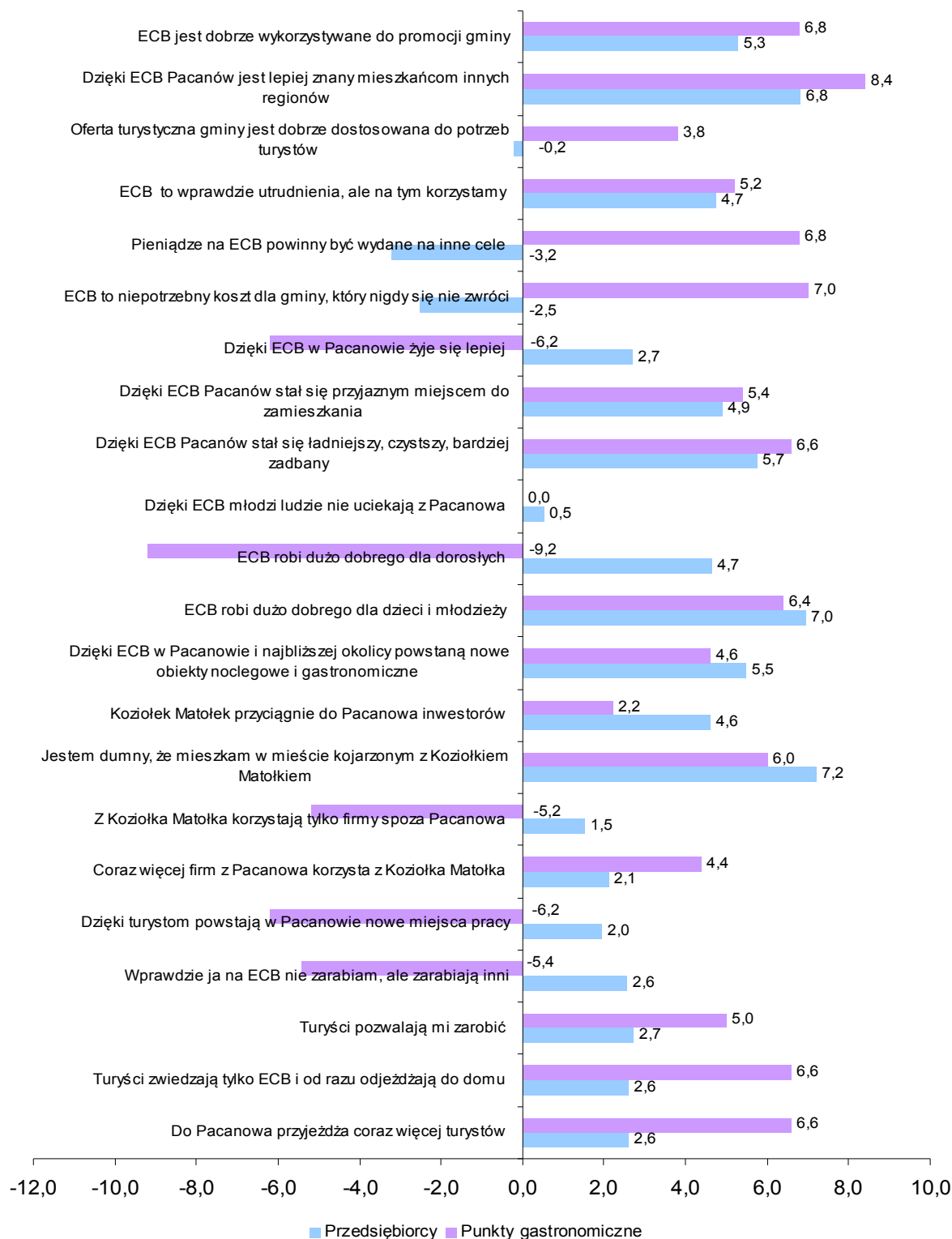
W wymiarze ekonomicznym pośrednimi beneficjentami takiego przedsięwzięcia powinni być przedsiębiorcy, w tym właściciele obiektów noclegowych, gastronomicznych, handlowych, usługowych, a także ich pracownicy (rys. 7). Analizując dane warto zauważyć, że o ile opinie co do oddziaływania ECB na wizerunek miasta są w tych grupach bardzo pozytywne, o tyle ocena oddziaływania ekonomicznego, możliwości zarobkowania oraz potencjalnego rozwoju miasta jest bardzo niejednorodna, często sceptyczna. Przedsiębiorcy sądzą wprowadzie, że ECB przyciągnie do miasta nowych inwestorów, powstaną nowe miejsca noclegowe i gastronomiczne a Pacanów staje się coraz bardziej przyjaznym miejscem do zamieszkania i żyje się w nim lepiej, ale też częściej niż ogół badanych uważają, że turyści za mało czasu poświęcają na pobyt poza ECB (*turyści zwiedzają tylko ECB i od razu odjeżdżają do domu*). Przedsiębiorcy mniej optymistycznie oceniają sposób wykorzystania ECB do promocji gminy. Dziwi fakt, że dość sceptycznie podchodzą do całego przedsięwzięcia pracownicy gastronomii. W tej grupie najrzadziej dostrzega się korzystne skutki ECB dla dorosłych, nie widzi się poprawy jakości życia w mieście, nie dostrzega się powstających nowych miejsc pracy i szansy na zarobek. Ta grupa badanych podkreśla natomiast, że z Koziołka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa.

Rysunek 6 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: urząd gminy, samorząd lokalny, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia

Źródło: obliczenia własne.

Rysunek 7 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: przedsiębiorcy, punkty gastronomiczne

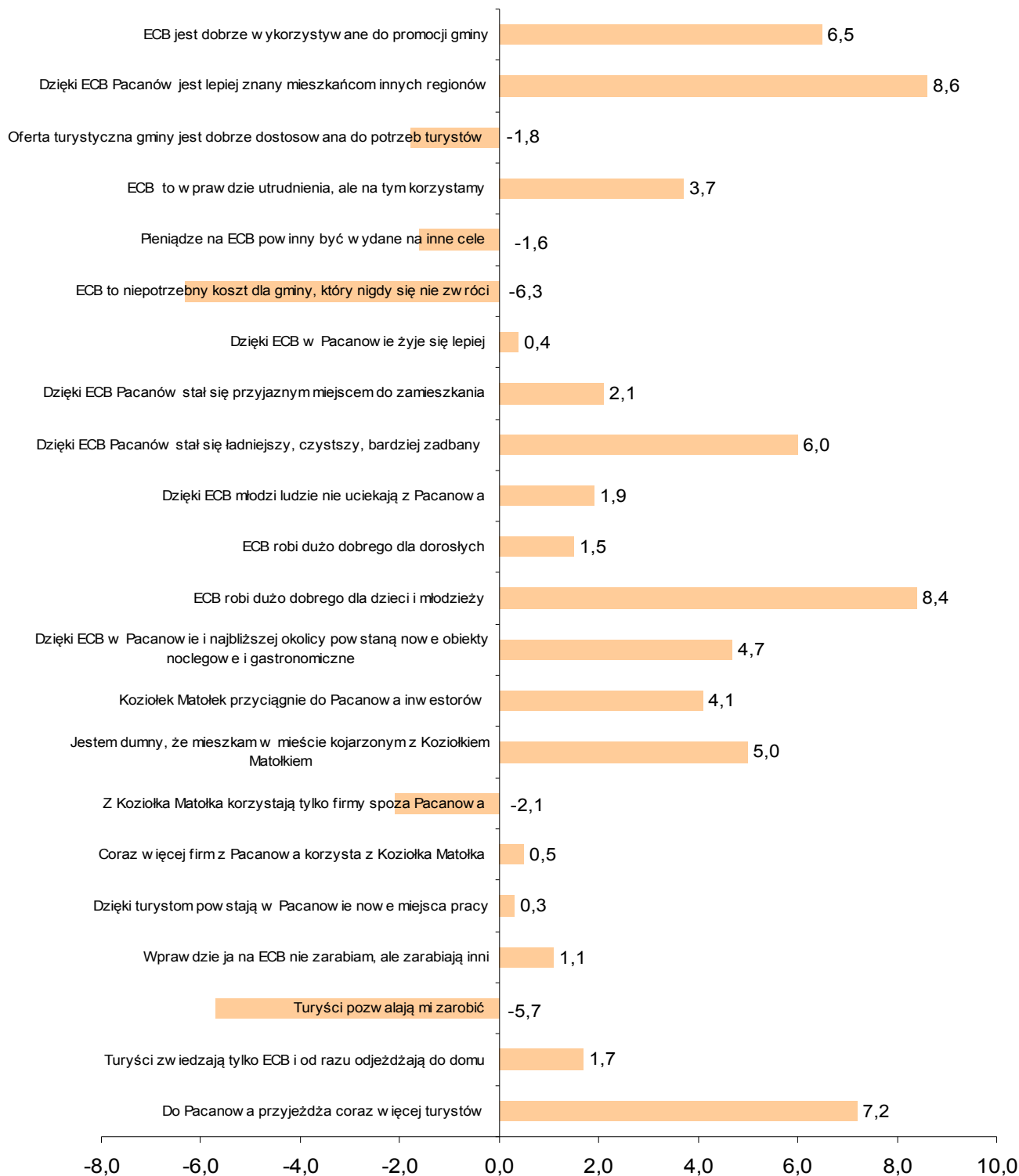
Źródło: obliczenia własne.

Jeśli chodzi o pracowników służby zdrowia i aptekarzy, okazali się oni grupą bardzo pozytywnie nastawioną do efektów społecznych, promocyjnych i propagandowych (duże znaczenie dla dzieci i młodzieży, lepsza rozpoznawalność gminy, dobre wykorzystanie w celach promocyjnych), ale o dość niejednoznacznych poglądach jeśli chodzi o efekty ekonomiczne. Nie uważają oni, aby ich osobiste dochody zależały od wzmożonego ruchu turystycznego, nie spodziewają się wielu nowych miejsc pracy, oczekują jednak nowych inwestycji (rys. 8). Mimo braku osobistych korzyści ta grupa zdecydowanie najrzadziej sądzi, że ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci.

Do ciekawych wniosków prowadzi także analiza wypowiedzi osób duchownych (rys. 10). Zdecydowanie rzadziej uważają one, że turyści odwiedzają wyłącznie ECB; być może mają świadomość, że część osób, zwłaszcza przyjeżdżających do Pacanowa indywidualnie, nie poprzestaje na wizycie w muzeum i odwiedza także Bazylikę św. Marcina. Środowisko osób duchownych cechuje również większa niż w innych grupach świadomość, że wprawdzie ono samo nie czerpie z ECB bezpośrednich korzyści, ale czerpią je inni. Ta grupa badanych ma także dużą świadomość niedostosowania poziomu usług turystycznych do potrzeb zwiększonego ruchu przyjezdnych, rzadziej niż w innych grupach pojawiają się sądy, że pieniądze przeznaczone na ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który się nigdy nie zwróci i że powinny być one wykorzystane na inne cele. Osoby duchowne dostrzegają ponadto pozytywne efekty działalności ECB nie tylko dla dzieci, ale także dla dorosłych.

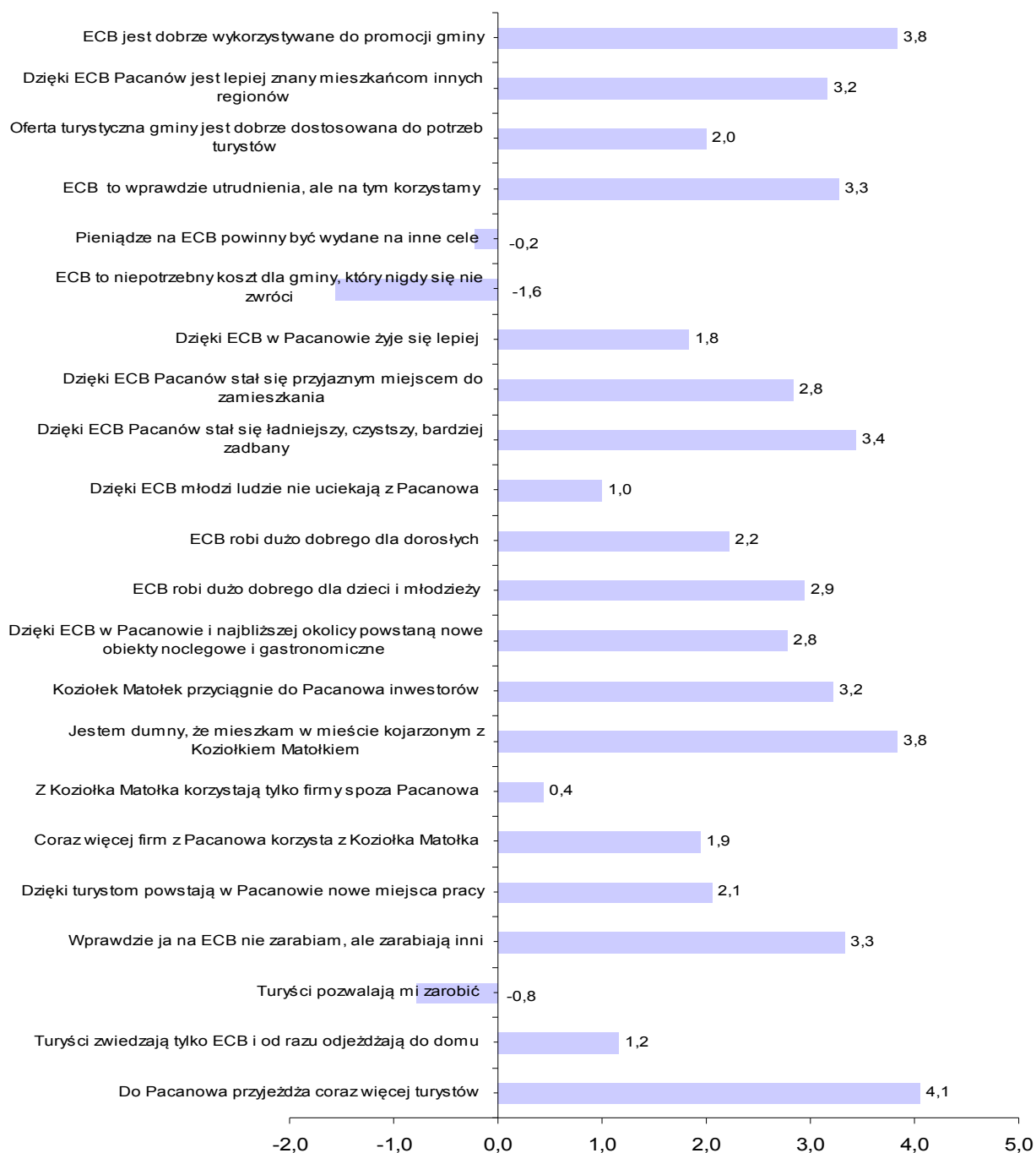
Najmniej entuzjastycznie społeczno-ekonomiczne oddziaływanie ECB oceniane jest przez przypadkowo spotkanych przechodniów i mieszkańców Pacanowa. Nawet tak oczywiste efekty jak wzrost rozmiarów ruchu turystycznego, wzrost poziomu rozpoznawalności gminy, poprawa estetyki, poprawa wizerunku miasta i niewątpliwie korzystne działanie dla środowiska dzieci i młodzieży nie znajdują należytego uznania. Rozwój inicjatyw wokół ECB nie przekłada się w tej grupie na wzrost patriotyzmu lokalnego i dumy z własnego miasta.

Rysunek 8 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: pracownicy służby zdrowia, aptekarze

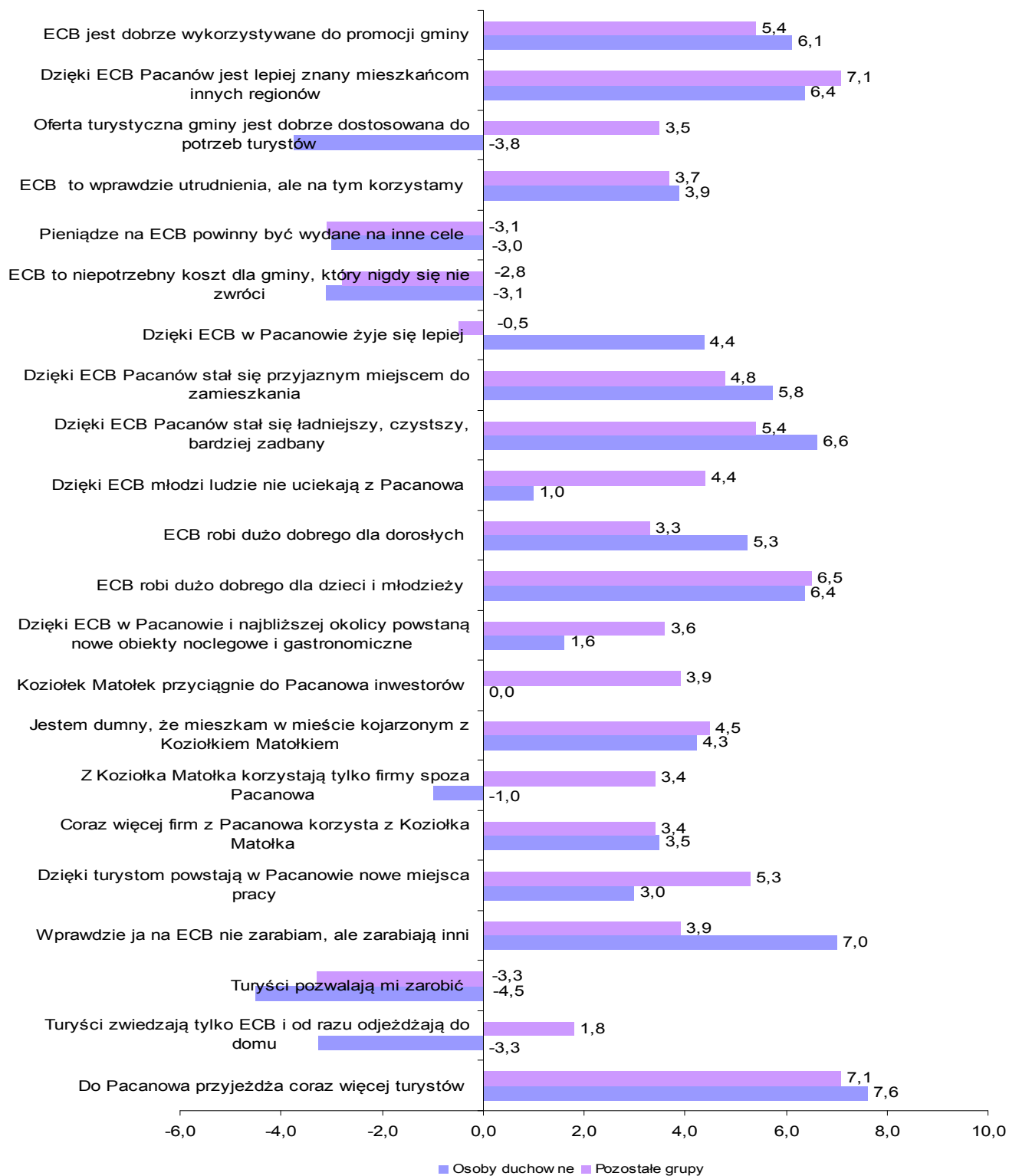
Źródło: Obliczenia własne.

Rysunek 9 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: mieszkańcy i przechodnie

Źródło: obliczenia własne.

Rysunek 10 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: osoby duchowne, pozostałe grupy

Źródło: obliczenia własne.

Przeprowadzone badanie pozwoliło również na analizę między faktem przynależności mieszkańców do różnych grup demograficznych i społeczno-zawodowych a stosunkiem do ECB. I tak, jeśli chodzi o zróżnicowanie opinii ze względu na płeć, zwraca uwagę zdecydowanie bardziej pozytywne nastawienie do ECB zaobserwowane wśród mężczyzn niż kobiet (dotyczy to niemal wszystkich stwierdzeń, por. tab. 12).

Tabela 12 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie (według płci, skala ocen od -10 do +10)

Opinia	Kobiety	Mężczyźni
Do Pacanowa przyjeżdża coraz więcej turystów	7,1	7,6
Turyści zwiedzają tylko ECB i od razu odjeżdżają do domu	1,7	1,1
Turyści pozwalają mi zarobić	-3,0	1,2
Wprawdzie ja na ECB nie zarabiam, ale zarabiają inni	5,1	5,1
Dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy	2,4	3,5
Coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziołka Matołka	3,0	3,3
Z Koziołka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa	-0,7	0,3
Jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziołkiem Matołkiem	5,3	6,6
Koziołek Matołek przyciągnie do Pacanowa inwestorów	4,2	5,2
Dzięki ECB w Pacanowie i najbliższej okolicy powstaną nowe obiekty noclegowe i gastronomiczne	5,0	6,7
ECB robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży	6,6	7,4
ECB robi dużo dobrego dla dorosłych	2,6	3,9
Dzięki ECB młodzi ludzie nie uciekają z Pacanowa	1,1	2,3
Dzięki ECB Pacanów stał się ładniejszy, czystszy, bardziej zadbany	5,5	6,8
Dzięki ECB Pacanów stał się przyjaznym miejscem do zamieszkania	4,2	5,3
Dzięki ECB w Pacanowie żyje się lepiej	1,4	2,6
ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci	-1,9	-2,8
Pieniądze na ECB powinny być wydane na inne cele	-1,7	-2,6
ECB to wprawdzie utrudnienia, ale na tym korzystamy	2,1	3,3
Oferta turystyczna gminy jest dobrze dostosowana do potrzeb turystów	-0,9	0,5
Dzięki ECB Pacanów jest lepiej znany mieszkańcom innych regionów	7,0	7,7
ECB jest dobrze wykorzystywane do promocji gminy	6,7	6,8

Źródło: obliczenia własne.

Nie ma tak jednoznacznych zależności pomiędzy wyrażanymi ocenami, a wiekiem (por. tab. 13). Można jedynie zaobserwować, że stosunkowo najbardziej przychylne, optymistyczne opinie wyrażają respondenci w wieku powyżej 55 lat, najmniej pozytywnie są natomiast nastawieni ludzie młodzi, w wieku 19-25. Zwraca uwagę jedynie fakt, że dwie najmłodsze grupy wiekowe najbardziej pozytywnie wypowiedziały się na temat korzystnej roli, jaką ECB może hipotetycznie odegrać w zatrzymaniu młodzieży na terenie gminy (*dzięki ECB młodzi*

ludzie nie uciekają z Pacanowa). W całej badanej próbie opinie te trudno jednak uznać za entuzjastyczne (średnia ocena wyniosła blisko 1,6 punktu, wśród młodzieży – 2 pkt.).

Tabela 13 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie (według wieku, skala ocen od -10 do +10)

Opinia	15-18	19-25	26-34	35-45	46-55	Powyżej 55 lat
Do Pacanowa przyjeżdża coraz więcej turystów	5,7	6,3	6,8	7,5	8,3	7,4
Turyści zwiedzają tylko ECB i od razu odjeżdżają do domu	-1,7	1,8	3,6	2,3	0,5	1,1
Turyści pozwalają mi zarobić	-4,0	-2,1	-0,4	-0,6	-1,0	-1,8
Wprowadzcie ja na ECB nie zarabiam, ale zarabiają inni	4,9	4,2	4,2	5,0	6,3	5,2
Dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy	3,3	3,2	2,1	1,8	3,9	3,0
Coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziółka Matołka	2,3	3,8	2,1	3,7	4,3	2,2
Z Koziółka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa	1,1	-1,1	-1,3	0,7	0,2	-2,2
Jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziółkiem Matołkiem	3,6	5,6	6,0	5,0	6,1	8,2
Koziółek Matołek przyciągnie do Pacanowa inwestorów	3,9	5,9	4,0	4,9	3,8	6,8
Dzięki ECB w Pacanowie i najbliższej okolicy powstaną nowe obiekty noclegowe i gastronomiczne	6,2	4,9	5,4	5,2	5,7	6,7
ECB robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży	6,7	3,9	7,0	7,2	7,2	6,9
ECB robi dużo dobrego dla dorosłych	2,7	-0,2	2,9	3,8	3,6	3,0
Dzięki ECB młodzi ludzie nie uciekają z Pacanowa	2,0	1,9	1,5	1,7	1,6	1,0
Dzięki ECB Pacanów stał się ładniejszy, czystszy, bardziej zadbane	6,0	4,4	5,6	5,5	6,0	7,9
Dzięki ECB Pacanów stał się przyjaznym miejscem do zamieszkania	4,3	1,8	3,5	5,1	5,5	5,8
Dzięki ECB w Pacanowie żyje się lepiej	3,4	-0,9	1,6	2,1	2,5	0,6
ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci	-3,4	-2,6	-1,8	-0,9	-1,7	-5,2
Pieniądże na ECB powinny być wydane na inne cele	-1,4	-2,6	-2,3	0,5	-2,2	-4,5
ECB to wprowadzcie utrudnienia, ale na tym korzystamy	0,3	0,2	0,9	4,3	2,8	5,2
Oferta turystyczna gminy jest dobrze dostosowana do potrzeb turystów	-0,5	-2,8	-2,1	-0,8	1,4	1,3
Dzięki ECB Pacanów jest lepiej znany mieszkańcom innych regionów	7,7	4,4	7,1	7,6	7,4	7,5
ECB jest dobrze wykorzystywane do promocji gminy	7,9	3,7	5,7	6,8	7,3	7,2

Źródło: obliczenia własne.

Brak również jednoznacznych, jasnych zależności pomiędzy ocenami, a poziomem wykształcenia, aczkolwiek nieco więcej pozytywnych opinii można zaobserwować w grupie osób z wykształceniem wyższym. Najniższe opinie cechują z kolei osoby z wykształceniem gimnazjalnym i zawodowym.

Tabela 14 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie według poziomu wykształcenia (skala ocen od -10 do +10)

Opinia	Gimnazjum, zawodowe	Średnie	Licencjackie	Magisterskie
Do Pacanowa przyjeżdża coraz więcej turystów	6,2	7,8	8,3	7,2
Turyści zwiedzają tylko ECB i od razu odjeżdżają do domu	-1,8	1,2	1,6	2,8
Turyści pozwalają mi zarobić	-2,9	-1,5	-1,6	-1,0
Wprawdzie ja na ECB nie zarabiam, ale zarabiają inni	5,0	5,0	4,9	5,4
Dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy	2,7	2,2	0,5	3,7
Coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziołka Matołka	1,5	3,6	2,0	3,5
Z Koziołka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa	0,1	-0,7	-1,9	-0,1
Jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziołkiem Matołkiem	3,6	5,9	6,7	6,4
Koziołek Matołek przyciągnie do Pacanowa inwestorów	4,2	4,6	3,3	5,0
Dzięki ECB w Pacanowie i najbliższej okolicy powstaną nowe obiekty noclegowe i gastronomiczne	5,9	5,8	5,8	5,6
ECB robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży	6,0	7,0	7,1	7,1
ECB robi dużo dobrego dla dorosłych	1,4	3,2	0,5	4,2
Dzięki ECB młodzi ludzie nie uciekają z Pacanowa	2,3	0,7	2,3	1,6
Dzięki ECB Pacanów stał się ładniejszy, czystszy, bardziej zadbane	5,9	6,3	6,6	5,8
Dzięki ECB Pacanów stał się przyjaznym miejscem do zamieszkania	4,3	5,2	4,4	4,3
Dzięki ECB w Pacanowie żyje się lepiej	2,7	1,4	-1,3	2,6
ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci	-3,1	-2,5	-2,5	-1,8
Pieniądze na ECB powinny być wydane na inne cele	-1,4	-1,8	-3,4	-2,4
ECB to wprawdzie utrudnienia, ale na tym korzystamy	1,6	3,2	0,8	2,7
Oferta turystyczna gminy jest dobrze dostosowana do potrzeb turystów	-0,6	0,4	-1,3	-0,9

Dzięki ECB Pacanów jest lepiej znany mieszkańcom innych regionów	8,0	7,2	8,6	7,1
ECB jest dobrze wykorzystywane do promocji gminy	7,2	7,1	7,3	6,2

Źródło: obliczenia własne.

Jeśli chodzi o zależność między stosunkiem do ECB, a przynależnością do wyodrębnionych w badaniu grup społeczno-zawodowych, warto zauważyć, że najbardziej pozytywnym sądem na temat oddziaływania Centrum na życie społeczno-ekonomiczne gminy charakteryzują się uczniowie i studenci, najbardziej negatywnym zaś – pracownicy niewykwalifikowani (por. tab. 15). O ile taki wynik badania wydaje się zrozumiały i oczekiwany, o tyle zastanawia fakt, że nadspodziewanie sceptyczni są także właściciele/współwłaściciele firm. Ta ostatnia grupa zupełnie nie zgadza się na przykład z opinią, że „coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziołka Matołka”, nie widzi szans na zatrzymanie młodzieży w mieście, nie spodziewa się także powstania nowych obiektów noclegowych i gastronomicznych. Co więcej, właściciele i współwłaściciele firm bardzo sceptycznie oceniają to, co innym wydaje się dość oczywiste – poprawę estetyki miasta, bardziej przyjazne warunki do zamieszkania czy też właściwe wykorzystanie ECB do promocji gminy.

Tabela 15 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie według pozycji społeczno-zawodowej

Opinia	Kod pozycji społeczno-zawodowej								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Do Pacanowa przyjeżdża coraz więcej turystów	7,3	8,1	6,7	7,3	7,8	1,7	7,6	6,0	9,3
Turyści zwiedzają tylko ECB i od razu odjeżdżają do domu	3,7	2,0	-0,4	3,1	0,8	2,7	2,9	-1,6	2,9
Turyści pozwalają mi zarobić	1,8	5,9	-1,5	-2,5	-2,3	4,0	-0,4	-3,7	-1,6
Wprawdzie ja na ECB nie zarabiam, ale zarabiają inni	1,4	8,2	7,2	6,5	4,8	1,3	4,9	4,6	5,6
Dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy	0,7	4,6	3,3	4,9	2,0	-0,3	1,9	2,3	6,0
Coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziołka Matołka	0,4	2,8	4,8	4,2	3,1	5,3	3,1	2,1	4,1
Z Koziołka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa	0,1	3,2	0,0	-0,1	-1,6	3,0	-0,5	0,2	-1,1
Jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziołkiem Matołkiem	7,2	5,1	6,8	5,9	5,9	7,0	4,3	4,1	7,9
Koziołek Matołek przyciągnie do Pacanowa inwestorów	4,9	2,2	4,7	5,3	4,7	5,7	3,5	3,4	7,6

Dzięki ECB w Pacanowie i najbliższej okolicy powstaną nowe obiekty noclegowe i gastronomiczne	4,3	7,1	6,6	6,2	5,1	4,3	5,1	6,0	7,6
ECB robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży	6,5	6,0	8,0	7,5	6,6	5,7	6,3	6,6	8,8
ECB robi dużo dobrego dla dorosłych	2,9	2,2	4,8	4,7	2,0	0	2,7	1,9	6,1
Dzięki ECB młodzi ludzie nie uciekają z Pacanowa	-0,8	2,1	2,1	1,5	1,5	3,3	2,2	1,8	3,1
Dzięki ECB Pacanów stał się ładniejszy, czystszy, bardziej zadbane	5,6	6,2	6,3	5,9	5,9	6,3	5,9	5,9	7,4
Dzięki ECB Pacanów stał się przyjaznym miejscem do zamieszkania	3,4	5,9	6,1	4,4	4,5	5,0	5,3	4,1	5,9
Dzięki ECB w Pacanowie żyje się lepiej	1,0	3,3	3,9	2,0	0,9	-0,7	0,9	2,7	4,8
ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci	-3,1	-4,1	-3,9	-2,1	-1,7	6,3	0,7	-2,9	-5,7
Pieniądze na ECB powinny być wydane na inne cele	-3,2	-2,7	-5,2	-2,7	-2,1	6,3	2,3	-1,3	-3,8
ECB to wprawdzie utrudnienia, ale na tym korzystamy	4,5	6,0	3,1	1,1	2,2	3,0	2,5	1,1	5,3
Oferta turystyczna gminy jest dobrze dostosowana do potrzeb turystów	-1,7	2,2	-1,2	-0,3	-0,6	3,3	0,3	-0,5	1,9
Dzięki ECB Pacanów jest lepiej znany mieszkańcom innych regionów	6,7	7,7	8,1	7,4	7,1	5,0	7,1	7,2	8,3
ECB jest dobrze wykorzystywane do promocji gminy	4,6	6,2	8,1	7,1	6,5	5,3	6,9	7,2	7,9

Legenda: 1 właściciel/współwłaściciel firmy, 2 kadra zarządzająca (kierownik, dyrektor, prezes), 3 wolny zawód, 4 pracownik administracyjno-biurowy, 5 pracownik wykwalifikowany, 6 pracownik niewykwalifikowany, 7 rolnik, 8 uczeń/student, 9 nie pracuję i nie uczę się.

Źródło: obliczenia własne.

Badania pozwoliły także zaobserwować pewne różnice w ocenie społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w zależności od miejsca zamieszkania respondentów (Pacanów – gmina). Mieszkańcy Pacanowa są nieco bardziej pozytywnie nastawieni do omawianego przedsięwzięcia, bardziej dumni z faktu kojarzenia ich miasta z Koziółkiem Matołkiem, zdecydowanie lepiej oceniają możliwości wykorzystania Centrum do promocji regionu, są bardziej świadomi korzyści społecznych, jakie wiążą się z działaniem muzeum i nasilonym ruchem turystycznym. Z kolei mieszkańcy gminy bardziej optymistycznie widzą potencjalne efekty ekonomiczne (*dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy, coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziółka*). Warto zwrócić natomiast uwagę na zdecydowane różnice, jakie pojawiły się w odniesieniu do zasadności finansowania ECB przez fundusze lokalne: mieszkańcy gminy zdecydowanie częściej uważają, że *ECB to niepotrzebny*

koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci oraz że pieniądze na ECB powinny być wydane na inne cele.

Tabela 16 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie (według miejsca zamieszkania, skala ocen od -10 do +10)

Opinia	Mieszkańcy gminy	Mieszkańcy Pacanowa
Do Pacanowa przyjeżdża coraz więcej turystów	6,7	7,9
Turyści zwiedzają tylko ECB i od razu odjeżdżają do domu	2,1	0,8
Turyści pozwalają mi zarobić	-0,9	-1,8
Wprawdzie ja na ECB nie zarabiam, ale zarabiają inni	5,3	4,9
Dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy	3,5	2,1
Coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziołka Matołka	3,6	2,6
Z Koziołka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa	0,7	-1,5
Jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziołkiem Matołkiem	5,2	6,5
Koziołek Matołek przyciągnie do Pacanowa inwestorów	4,6	4,6
Dzięki ECB w Pacanowie i najbliższej okolicy powstaną nowe obiekty noclegowe i gastronomiczne	5,6	5,8
ECB robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży	6,9	7,0
ECB robi dużo dobrego dla dorosłych	3,2	3,0
Dzięki ECB młodzi ludzie nie uciekają z Pacanowa	2,5	0,5
Dzięki ECB Pacanów stał się ładniejszy, czystszy, bardziej zadbany	5,7	6,3
Dzięki ECB Pacanów stał się przyjaznym miejscem do zamieszkania	3,8	5,6
Dzięki ECB w Pacanowie żyje się lepiej	2,1	1,7
ECB to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci	-0,8	-3,9
Pieniądze na ECB powinny być wydane na inne cele	-0,4	-3,9
ECB to wprawdzie utrudnienia, ale na tym korzystamy	1,8	3,3
Oferta turystyczna gminy jest dobrze dostosowana do potrzeb turystów	-0,7	0,0
Dzięki ECB Pacanów jest lepiej znany mieszkańcom innych regionów	6,8	7,7
ECB jest dobrze wykorzystywane do promocji gminy	6,4	7,0

Źródło: obliczenia własne.

4.3. Efekty indukowane

Poziom efektów indukowanych (SEI) można obliczyć jako iloczyn sumy efektów bezpośrednich i mnożnika, przyjmując różne wartości mnożnika można oszacowano poziom efektów indukowanych (por. tab. 17).

Tabela 17 Oszacowanie efektów indukowanych (w zł)

Zmienna	Rok 2010	Rok 2011	Razem
PEI	7 007 310,79	4 657 003,85	11 664 314,63
Mnożnik			
Obchody Wielkiego Tygodnia/ Sewilla			2,14
Festiwal/Glastonbury			1,535
Festiwal/Grahamstown National Arts			2,86
Londyn/The Royal Center Theatre			1,5
Londyn/ West End Theatre			1,5
Efekty indukowane (SEI)			
C 1	14 995 645,08	9 965 988,23	24 961 633,31
C 2	10 756 222,05	7 148 500,90	17 904 722,96
C 3	20 040 908,85	13 319 031,00	33 359 939,84
C 4	10 510 966,18	6 985 505,77	17 496 471,95
C 5	10 510 966,18	6 985 505,77	17 496 471,95
Średnie efekty indukowane ⁴⁸	13 362 941,67	8 880 906,33	22 243 848,00

Źródło: obliczenia własne.

Wartość mnożnika można także oszacować na podstawie mnożnika keynesowskiego, który przyjmuje postać:

$$k = \frac{1}{1-MPC(1-t)} \quad 49 \quad (4.5.)$$

Gdzie:

$$MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y} \quad 50 \quad (4.6.)$$

Zastosowanie mnożnika keynesowskiego w powyższej formule wymaga przyjęcia kilku istotnych założeń⁵¹, należą do nich w szczególności (1) założenie o stałości cen i płac w sytuacji niepełnego wykorzystania czynników produkcji, (2) założenie, że możliwe jest funkcjonowanie gospodarki, której produkcja faktyczna jest niższa od potencjalnej, (3) założenie o istnieniu przy obecnym poziomie płac i cen niewykorzystanych mocy

⁴⁸ Średnia arytmetyczna wartości efektów indukowanych dla mnożników C1 – C5.

⁴⁹ MPC – krańcowa skłonność do konsumpcji, t – efektywna stopa podatkowa.

⁵⁰ dC- przyrost konsumpcji (wydatków konsumpcyjnych), dY- przyrost dochodu.

⁵¹ Szerzej o założeniach mnożnika keynesowskiego i metodyce jego oszacowania patrz m.in. *Ekonomia*, Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus (przekł. Michał Rusiński, Zofia Wolińska) Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

wytwórczych; (4) założenie, że czynniki ograniczające produkcję leżą po stronie popytu oraz (5) założenie o zamkniętej gospodarce, czyli, że wzrost popytu nie zostanie subsydiowany wzrostem importu.

Wnioski

1. Reasumując wyniki badań odnoszących się do społeczno-ekonomicznego oddziaływania instytucji kultury, jaką jest ECB, na gospodarkę gminy Pacanów, trzeba przede wszystkim podkreślić, że pozytywne efekty „inwestowania” w kulturę mają charakter długofalowy, rzadko pojawiają się natychmiast po poniesieniu wydatków, a zatem są trudniejsze do dostrzeżenia i docenienia. Trzeba czasu, aby poszczególne grupy społeczne i indywidualni członkowie społeczności lokalnej znaleźli sposób na wykorzystanie możliwości, jakie dla nich osobiście stwarza ECB. Co więcej, decyzje o zainicjowaniu, a następnie współfinansowaniu instytucji kultury bywają dla społeczności lokalnych kontrowersyjne; pojawiają się wówczas opinie, że być może pieniądze powinny być wydane na inne, czasem pilniejsze cele i że to zbędny koszt dla regionu, który nigdy się nie zwróci. Te kontrowersje biorą się ze zrozumiałej konieczności dokonywania wyboru co do alokacji dostępnych środków, a ponadto ze zróżnicowanych preferencji i wizji w zakresie rozwoju regionu, czasem także z braku wiary co do możliwości przeistoczenia aktualnych wyrzeczeń w długofalowy rozwój.
2. Przeprowadzone w 2011 roku badania wśród rezydentów Pacanowa pozwalają stwierdzić, że ogólnie biorąc opinie co do wpływu Europejskiego Centrum Bajki na region są nadspodziewanie pozytywne, dojrzałe i optymistyczne. Zdaniem osób zaangażowanych w rozwój gminy „*w zasadzie ustały spory w samorządzie i dobro wspólne jest doceniane*”. Badani dostrzegają nie tylko zwiększenie ruchu turystycznego w mieście, ale także bardzo pozytywne oddziaływanie ECB na rozpoznawalność Pacanowa, jego wygląd estetyczny („*Pacanów, dotychczas brudny i zaniedbany, staje się gościnniejszy i weselszy*”) a w konsekwencji dobre wykorzystanie instytucji kultury, jaką jest ECB, do promocji miasta. W rezultacie takie postrzeganie roli ECB wpływa na wzrost poziomu patriotyzmu lokalnego; świadczy o tym chociażby fakt, że wszystkie badane grupy mieszkańców w dużym stopniu identyfikują się z twierdzeniem „*jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziołkiem Matołkiem*”.
3. Respondenci dostrzegają nie tylko zewnętrzne zmiany (odnowione elewacje, dekoracje), ale także inwestycje służące dobru wspólnemu (nowe chodniki, kanalizacja, drogi), rozwój prywatnej przedsiębiorczości (nowe sklepy, bary, restauracje), szansę na przyciągnięcie inwestycji, stworzenie takich warunków życia i pracy, które w dalszej perspektywie przyczynią się do silniejszej identyfikacji młodzieży z „małą ojczyzną” i do pozostania w Pacanowie.

4. Badania wśród rezydentów pokazały także pewne zróżnicowanie opinii wewnątrz tej społeczności. Ważne jest, że osoby najbardziej opiniotwórcze, o potencjalnie największym wpływie na decyzje w zakresie dalszego rozwoju ECB cechuje pewien optymizm co do potencjalnego i przyszłego oddziaływania ECB (*Koziołek przyciągnie do Pacanowa więcej inwestorów, coraz więcej firm korzysta z Koziołka Matołka, dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy, wprowadzie ja nie zarabiam na ECB, ale zarabiają inni*). Pomędzy badanymi istnieje na przykład dość istotna rozbieżność w ocenie tego, kto przede wszystkim korzysta z Koziołka Matołka: mieszkańcy gminy, czy firmy spoza Pacanowa. Nieco zaskakuje fakt, że przedsiębiorcy, a więc grupa, która jest (powinna być?) pośrednim ważnym beneficjentem rozwoju ECB oceniają oddziaływanie ekonomiczne, możliwość zarobkowania oraz szanse na potencjalny rozwój miasta bardzo niejednorodnie, często sceptycznie. Przedsiębiorcy częściej niż ogół badanych uważają, że turyści za mało czasu poświęcają na pobyt poza ECB (*turyści zwiedzają tylko ECB i od razu odjeżdżają do domu*), mniej optymistycznie oceniają także sposób wykorzystania ECB do promocji gminy.
5. Ten sceptyczny stosunek przedsiębiorców powinien stać się impulsem do odważnych działań, które pozwolą na zwiększenie ruchu turystycznego, wydłużenie pobytu w Pacanowie, stworzenie możliwości wzrostu wydatków ponoszonych przez odwiedzających, a w konsekwencji – zapewnią szersze zaangażowanie lokalnego biznesu. Wymaga to:
  - a. znacznie lepszej informacji i promocji,
  - b. poszerzenia oferty turystycznej poprzez zdecydowane wypromowanie i włączenie innych atrakcyjnych obiektów (np. Bazyliki Św. Marcina, okolicznych zabytków, wytworów kultury ludowej, atrakcji przyrodniczych), stworzenie nowych produktów turystycznych, wykorzystujących lokalne atrakcje (mini skansenu?), wytyczenie i oznakowanie szlaku turystycznego, rowerowego itp.,
  - c. podjęcia produkcji szerszego asortymentu wyrobów pamiątkarskich, wykorzystujących symbole Pacanowa i Koziołka Matołka.
6. Badania potwierdziły często stawianą w literaturze hipotezę, że ani wiedza o liczbie odwiedzających, ani znajomość poziomu wydatków nie gwarantują rzetelnej oceny wpływu imprezy na gospodarkę lokalną. **Najważniejszy jest udział wydatków przeznaczonych na produkty i usługi lokalne: im jest on większy, tym korzystniejsze oddziaływanie instytucji kultury, wydarzenia kulturalnego na gospodarkę regionu.**

Uzyskanie jak najlepszych efektów dla regionu wymaga podjęcia działań, które zachęcą do ponoszenia wydatków pozostających w regionie, a nie wyciekających na zewnątrz (dotyczy to także poddostawców produktów i usług). Im większy udział, tym większa marża pozostaje w regionie i tym większe rzeczywiste ekonomiczne oddziaływanie wydarzenia na region. **W małych, typowo wiejskich regionach czerpanie odpowiednio dużych i oczekiwanych korzyści ekonomicznych z imprez kulturalnych, sportowych, czy instytucji kultury będzie bardzo wątpliwe jeśli nie będą one potrafiły zachęcić odwiedzających do zakupu lokalnych produktów.** To zagrożenie dotyczy również Pacanowa. Ważne jest, że świadomość tego faktu jest wśród rezydentów duża. Powinno to zachęcić do działań i wyzwolić inicjatywę zmierzającą do podnoszenia jakości produktów i usług lokalnych, pośrednio towarzyszących instytucji kultury, kupowanych przez odwiedzających niejako „przy okazji” pobytu w ECB.

7. Należy wyraźnie podkreślić, że rozszerzenie działalności ECB i większy udział mieszkańców w potencjalnych korzyściach wymaga zaangażowania odpowiedniego poziomu kapitału społecznego, ludzkiego i finansowego. Wystąpienie pewnego minimum tych kapitałów (rozumianych jako zasoby, umiejętności, przedsiębiorcze postawy mieszkańców, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, sieć relacji, przywództwo, ale także chęć współdziałania społecznego i pewien poziom optymizmu) daje szansę na społeczną mobilizację, kolektywną przedsiębiorczość i – w konsekwencji – zwiększoną podaż dóbr i usług dostarczanych odwiedzającym.

Uzupełniając powyższe wnioski o charakterze jakościowym o ilościowy szacunek ekonomicznych efektów Europejskiego Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie można obliczyć co następuje:

	Rok 2010	Rok 2011	Razem
efekty bezpośrednie (PEI)	7 007 310,79	4 657 003,85	11 664 314,63
średnie efekty indykowane	13 362 941,67	8 880 906,33	22 243 848,00
skala ekonomicznego oddziaływania ECB	20 370 252,45	13 537 910,18	33 908 162,63

Bibliografia

- Baker Associates.: *Economic Impact of Glastonbury Festivals 2007*. Mendip District Council. Shepton Mallet 2007.
- Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, dane dostępne on-line pod adresem: www.stat.gov.pl
- Brennan-Horley Ch., Connell J., Gibson C., *The Parkes Elvis Revital Festival: Economic Development and Contested Place Identities in Rural Australia*. Geographical Research, March 2007, 45(1).
- *Creative economy. Report 2008. The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making*. UN-UNCTAD 2008.
- Gelan A., *Local economic Impact. The British Open*. Annals of Tourism Research, 2003, vol. 30, no 2.
- Getz D.: *Event management and event tourism*. Cognizant Communication Corporation, New York 1997.
- Hall C. M.: *Hallmark tourist events: impacts, management and planning*. Belhaven Press, London 1992.
- Janeczko B., Mules T., Ritchie B.: *Estimating the Economic Impacts of Festivals and Events: A Research Guide*. CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd., Australia 2002.
- Konieczna-Domańska A.: *Gospodarka turystyczna. Zagadnienia wybrane*. Wydawnictwo KANON, Warszawa 2007.
- *Rachunek satelitarny turystyki dla Polski 2006*. Pr. zb. Red. E. Dziedzic Instytut Turystyki, sp. z o.o., Warszawa 2009.
- Ratkowska P.: *O festiwalu w kontekście turystyki kulturowej, czyli turystyka eventowa raz jeszcze*. Turystyka kulturowa, nr 6/2010 (czerwiec 2010), www.turystykakulturowa.org, 24.06.2010
- Ritchie J. R. B.: *Assessing the impact of hallmark events: conceptual and research issues*. Journal of Travel Research, 1984, 22(1)
- Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego 2010, Urząd Statystyczny w Kielcach 2011.
- Saayman M., Rossouw R.: *The significance of festivals to regional economies: measuring the economic value of the Grahamstown National Arts Festival in South Africa*. Tourism Economics, 2011, 17 (3), s. 603 i nast.
- Shellard D.: *Economic impact study of UK theatre*. University of Sheffield, 2004.
- Sprawozdania z wykonania budżetu gminy Pacanów za rok 2008, 2009, 2010 dokumenty dostępne on-line pod adresem: <http://bip.pacanow.pl/>
- Strategia rozwoju gminy Pacanów, Pacanów 2004, dokument dostępny on-line pod adresem: <http://bip.pacanow.pl/>.
- Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO. Warszawa ONZ - WTO 1995
- Travers T.: *The Wyndham Report, The Economic Impact of London's West End Theatre*. The Greater London Group, London School of Economics & MORI, 1998.
- Uchwała nr XXXV/186/05 Rady Gminy Pacanów z dnia 30 sierpnia 2005 roku. Na podstawie Biuletynu Informacji Publicznej Europejskiego Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie, dostępny on-line pod adresem: www.bip.pacanow.eu
- Wartecki A.: *Społeczno - ekonomiczne uwarunkowania turystyki kulturowej*. Turystyka Kulturowa, nr 3/2010 (marzec 2010).

Spis tabel

Tabela 1 Dochody budżetu gminy Pacanów w latach 2008 - 2009	7
Tabela 2 Wydatki budżetu gminy Pacanów w latach 2008 - 2009	8
Tabela 3 Dostęp do usług kultury w gminie Pacanów - wskaźniki dotyczące bibliotek	10
Tabela 4 Ludność gminy Pacanów według grup wiekowych	11
Tabela 5 Bezrobocie na terenie gminy Pacanów	12
Tabela 6 Migracje ludności - gmina Pacanów	12
Tabela 7 Podmioty zarejestrowane w bazie REGON (gmina Pacanów)	12
Tabela 8 Charakterystyka podmiotów zarejestrowanych w bazie REGON (gmina Pacanów)	13
Tabela 9 Zestawienie współczynników efektów mnożnikowych dla regionu	30
Tabela 10 Struktura osób odwiedzających wg głównego celu podróży	39
Tabela 11 Przeciętne wydatki osób odwiedzających	40
Tabela 12 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie (według płci, skala ocen od -10 do +10)	54
Tabela 13 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie (według wieku, skala ocen od -10 do +10)	55
Tabela 14 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie według poziomu wykształcenia (skala ocen od -10 do +10)	56
Tabela 15 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie według pozycji społeczno-zawodowej	57
Tabela 16 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie (według miejsca zamieszkania, skala ocen od -10 do +10)	59
Tabela 17 Oszacowanie efektów indukowanych (w zł)	60

Spis wykresów

Rysunek 1 Rozkład terytorialny wydatków ECB (kwoty netto bez VAT, według powiatów, rok 2010). 16	
Rysunek 2 Rozkład terytorialny wydatków ECB (kwoty brutto z VAT, według powiatów, rok 2010) ... 17	
Rysunek 3 Miejsce zamieszkania turystów uczestniczących w badaniu 37	
Rysunek 4 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: respondenci ogółem (skala ocen -10 +10)..... 44	
Rysunek 5 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: uczniowie, pracownicy placówek oświatowych 46	
Rysunek 6 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: urząd gminy, samorząd lokalny, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia 48	
Rysunek 7 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: przedsiębiorcy, punkty gastronomiczne 49	
Rysunek 8 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: pracownicy służby zdrowia, aptekarze 51	
Rysunek 9 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: mieszkańcy i przechodnie 52	
Rysunek 10 Opinie rezydentów na temat społeczno-ekonomicznego oddziaływania ECB w Pacanowie: osoby duchowne, pozostałe grupy 53	

Aneks

Załącznik 1. Narzędzia badawcze

Ankieta turysta

1. Proszę podać kod pocztowy Pana (i) miejsca stałego zamieszkania ..... - .....

Jeżeli ankietę wypełnia grupa, proszę o podanie kodu pocztowego miejsca zamieszkania większości grupy.

2. Data przyjazdu do Pacanowa: ..... / ..... / 2011

3. Ile razy odwiedził(a) Pan(i) Pacanów w ciągu ostatnich 12 miesięcy:

- liczba wizyt z przynajmniej jednym noclegiem, wliczając w to i obecną podróż. ....

- liczba wizyt jednodniowych, bez noclegu, wliczając w to i obecną podróż. ....

4. W czasie obecnej wizyty w Pacanowie (lub najbliższej okolicy – tzn. na terenie gminy Pacanów) spędził(a) Pan(i) łącznie [ ] nocy.

Jeśli nie nocował/a Pan(i) w Pacanowie lub najbliższej okolicy – proszę przejść do pyt. 6.

5. Z jakiej bazy noclegowej Pan(i) korzystał(a) nocując w Pacanowie lub najbliższej okolicy (tzn. na terenie gminy Pacanów):

(proszę wpisać odpowiednio liczbę noclegów)

	Liczba noclegów
1) hotel, motel, zajazd	
2) pensjonat	
3) domek letni,	
4) camping /pole namiotowe	
5) kwatera prywatna/kwatera agroturystyczna	
6) mieszkanie rodziny lub znajomych	
7) inne miejsca noclegowe	

7A (jakie ?) .....

6. Co było głównym celem Pana(i) przyjazdu do Pacanowa?

(uwaga: tylko jedna odpowiedź)

01) przyjechałem/am specjalnie odwiedzić Europejskie Centrum Bajki,

02) przejeżdżałem/am w pobliżu i postanowiłem/am odwiedzić Pacanów przy okazji

03) jestem w pobliżu w innych celach (np. odpoczynek, zdrowotne, służbowe, odwiedziny rodziny) i wizyta w Pacanowie jest jedną z atrakcji odwiedzanych przeze mnie w okolicy

04). Jestem uczestnikiem imprezy organizowanej przez ECB

1) biorę udział w imprezie (twórca)

2) biorę udział w imprezie (organizacja, obsługa techniczna, transport)

4) uczestniczę w imprezie jako osoba towarzysząca

6) inny charakter uczestnictwa

7. Czy wydatki związane z przyjazdem do Pacanowa i pobytem ponosił(a) Pan(i):

1) razem z rodziną lub znajomymi (używając wspólnego budżetu)

2) sam / sama

8. Jeśli wydatki związane z pobytem/podróżą ponosił(a) Pan(i) wspólnie z rodziną lub znajomymi (używając wspólnego budżetu) to było Was razem: ..... osób

9. W związku z podróżą do Pacanowa wydał (a) Pan(i) lub wydaliście wspólnie u siebie w domu ogółem:

	(kwota)
1. RAZEM przed podróżą	
<u>W tym na:</u>	
1.1 Zakup całego pakietu lub opłacenie części świadczonych usług w Pacanowie (vouchery, noclegi, wycieczki itp.)	
1.2 Transport (bilety na podróż, paliwo na dojazd do Pacanowa itp.)	

10. W czasie pobytu w Pacanowie wydał(a) Pan(i) lub wydaliście razem: (uwaga – proszę uwzględnić kartę płatniczą)

	(kwota)
1. RAZEM w Pacanowie	
1.1 <u>W tym</u> przy pomocy karty płatniczej	

11. Ile w czasie pobytu na terenie Pacanowa wydał(a) Pan(i) lub wydaliście na: (uwaga – proszę uwzględnić kartę płatniczą)

1. Noclegi	
2. Wyżywienie	
2.1 <u>w tym:</u> usługi gastronomiczne (restauracje, bary, stołówki)	
2.2 zakup artykułów spożywczych, napojów bezalkoholowych	
2.3 zakup papierosów, napojów alkoholowych	
3. Transport na terenie Pacanowa i najbliższej okolicy	
3.1 <u>w tym:</u> zakup paliwa	
3.2 zakup biletów na przejazdy	
4. Usługi rekreacyjne i kulturalne	
4.1 <u>w tym:</u> zakup biletów do muzeum	
4.2 wydatki na inne usługi rozrywkowe (imprezy rozrywkowe, sportowe, dyskoteki, itp.)	
5. Zakupy na własne potrzeby, upominki	
5.1 <u>W tym:</u> zakupy upominków związanych z Koziółkiem	
5.2 pozostałe zakupy	
6. Inne wydatki	

Ankieta rezydent

Proszę o zaznaczenie właściwej oceny

Poniższe stwierdzenia dotyczą ostatnich 12 miesięcy proszę aby Pan / Pani się do nich odniosła	<p>Zaznacz (np. kółkiem) swoją ocenę -10 oznacza, że całkowicie się nie zgadzam 0 oznacza, że stwierdzenie jest mi obojętne +10 oznacza, że całkowicie się zgadzam</p>
do Pacanowa przyjeżdża coraz więcej turystów	
turyści zwiedzają tylko Europejskie Centrum Bajki i od razu odjeżdżają do domu	
turyści pozwalają mi zarobić	
wprawdzie ja na Europejskim Centrum Bajki nie zarabiam, ale zarabiają inni	
zauważam, że dzięki turystom powstają w Pacanowie nowe miejsca pracy	
coraz więcej firm z Pacanowa korzysta z Koziołka Matołka	
z Koziołka Matołka korzystają tylko firmy spoza Pacanowa	
jestem dumny, że mieszkam w mieście kojarzonym z Koziołkiem Matołkiem	
uważam, że Koziołek Matołek przyciągnie do Pacanowa inwestorów	
uważam, że dzięki Europejskiemu Centrum Bajki w Pacanowie i najbliższej okolicy powstaną nowe obiekty noclegowe i gastronomiczne	
uważam, że Europejskie Centrum Bajki robi dużo dobrego dla dzieci i młodzieży	
uważam, że Europejskie Centrum Bajki robi dużo dobrego dla dorosłych	
uważam, że dzięki Europejskiemu Centrum Bajki młodzi ludzie nie uciekają z Pacanowa	
uważam, że dzięki działalności Europejskiego Centrum Bajki Pacanów stał się ładniejszy, czystszy, bardziej zadbane	
uważam, że dzięki działalności Europejskiego Centrum Bajki Pacanów stał się przyjaznym miejscem do zamieszkania	
uważam, że dzięki Europejskiemu Centrum Bajki w Pacanowie żyje się lepiej	
uważam, że Europejskie Centrum Bajki to niepotrzebny koszt dla gminy, który nigdy się nie zwróci	
uważam, że pieniądze przeznaczone na Europejskie Centrum Bajki powinny być wydane na inne cele	
Europejskie Centrum Bajki to wprawdzie utrudnienia dla nas (hałas, koszty, bałagan, tłok) ale uważam, że na tym korzystamy	
uważam, że oferta turystyczna (noclegi, gastronomia, transport itp.) gminy jest dobrze dostosowana do potrzeb turystów	
uważam, że dzięki Europejskiemu Centrum Bajki Pacanów jest coraz lepiej znany mieszkańcom innych regionów	
uważam, że Europejskie Centrum Bajki jest dobrze wykorzystywane do promocji gminy	

Metryczka:

Płeć: kobieta mężczyzna

Wiek: 15-18 lat, 19-25, 26-34, 35-45, 46-55, po 55

Miejsce zamieszkania:

- Pacanów .....
- gmina (okolice Pacanowa)

Pozycja społeczno-zawodowa:

- właściciel/współwłaściciel firmy,
- kadra zarządzająca (kierownik, dyrektor, prezes),
- wolny zawód,
- pracownik administracyjno-biurowy,
- pracownik wykwalifikowany,
- pracownik niewykwalifikowany,
- rolnik,
- uczeń/student,
- nie pracuję i nie uczę się.

Wykształcenie: gimnazjum, zawodowe, średnie, licencjackie, magisterskie, inne (jakie?)